

T.C.
BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

**Türkiye’de Katılım Bankacılığının Finansal Derinliğin
Sağlanmasına Katkısı**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Çağlar AVDAN

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Serkan VARSAK

Bilecik, 2019
10102938

**T.C.
BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI**

**Türkiye’de Katılım Bankacılığının Finansal Derinliğin
Sağlanmasına Katkısı**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Çağlar AVDAN

**Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Serkan VARSAK**

**Bilecik, 2019
10102938**

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ SAVUNMA SINAVI
JÜRİ ONAY FORMU

BŞEÜ-KAYSIS Belge No	DFR-172
İlk Yayın Tarihi/Sayısı	03.01.2017 / 28
Revizyon Tarihi	
Revizyon No'su	00
Toplam Sayfa	1

Öğrencinin Adı Soyadı: Çiğdem AVDAN
Anabilim Dalı: İKTİSAT
Programı: İKTİSAT
Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Serkan VARSAN
Tezin Özgün Adı: Türkiye'de Katılım Bankacılığının Finansal Derinliğin Sağlanmasına Katkısı
Tezin İngilizce Adı: Contribution to The Financial Depth of Participation Banking in Turkey

Tez Savunma Sınavı Tarihi: 23 / 08 / 2019

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışması ilgili EYK kararıyla oluşturulan jüri tarafından OY BİRLİĞİ ~~10Y~~
~~ÇOKLUĞU~~ ile İKTİSAT Anabilim Dalında
YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri
Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Serkan VARSAN

Üye Dr. Öğr. Üyesi Resat YAZICI

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Ayta YAZICI

Üye:

Üye:

İmza

ONAY

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun / / 20.... tarih ve
...../..... sayılı kararı.

İMZAMÜHÜR

BEYAN

“Türkiye’de Katılım Bankacılığının Finansal Derinliği Sağlamasına Etkisi” adlı yüksek lisans tezinin hazırlık ve yazımı sırasında bilimsel ahlak kurallarına uyduğumu, başkalarının eserlerinden yararlandığım bölümlerde bilimsel kurallara uygun olarak atıfta bulunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, tezin herhangi bir kısmını Bilecik Şeyh Edebalı Üniversitesi veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı beyan ederim.

Çağlar AVDAN

08.08.2019

İMZA

ÖN SÖZ

Bu çalışmada Türkiye’de Katılım Bankacılığı sistemi incelenmiş ve Katılım Bankalarının Türkiye’de finansal derinliğe etkisi araştırılmıştır. Finansal derinliği oluşturan unsurlar olan finansal piyasa araçlarının Katılım Bankacılığı ile olan ilişkileri ekonometrik yöntemler ışığında değerlendirilmiş ve sonuçları ortaya konulmuştur.

Öncelikle Tezimi hazırlarken tüm konularda bana yardımcı olan bilgisine ve desteğine sonsuz güvendiğim Dr. Öğr. Üyesi Serkan VARSAK ve yüksek lisansa başladığım günden itibaren bana gerek kaynak temini, gerek tez konusu seçiminde desteğini eksik etmeyen, Doç. Dr. Resul Yazıcı hocama teşekkür ederim.

ÖZET

Gelişmekte olan piyasalarda, finansal sistemin işlevselliği önemlidir. Finansal sistem, ekonomik birimlerin tuttuğu atıl fonların reel sektöre aktarılmasında aracılık üstlenmektedir. Finansal derinlik kavramı ekonomide finansal yenilik sürecinde tasarrufları yatırıma dönüştüren kanalların yaygınlaşmasını ifade etmektedir. Finansal derinleşme ile kişi başına düşen finansal hizmet ve kuruluşların artması ve bu sayede finansal sistem içinde daha fazla kişinin yer alması sağlanmakta ve daha yüksek hacimli işlemler mümkün olabilmektedir. Finansal derinleşmenin sağlanması aynı zamanda reel sektöre fon aktarılmasını da olumlu yönde etkilemektedir.

Bu araştırmanın amacı katılım bankalarının finansal derinleşme üzerindeki etkilerinin tespit edilmesidir. Araştırmada kullanılan veri seti TCMB ve TÜİK veri tabanlarından elde edilmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde birim kök testi, Johansen Eşbütünleşme testi ve Granger Nedensellik testi kullanılmıştır. Katılım bankalarındaki temel faaliyetlerin (kredi ve mevduat işlemleri) uzun dönemde finansal derinlik üzerinde etkili olduğu ancak kısa dönemde finansal derinlik üzerinde etkili olmadığı tespit edilmiştir. Bu durum Türkiye’de katılım bankacılığı faaliyetlerinin finans ve reel sektör üzerindeki etkilerinin önemli olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Katılım Bankaları, Finans Sistemi, Finansal Derinleşme, Reel Sektörün Gelişimi, Özel Finans Kurumları, Sektörde Çeşitlilik Yaratma, Türkiye’de Katılım Bankacılığı

ABSTRACT

In developing markets, the functionality of the financial system is important. The financial system acts as an intermediary in transferring the inactive funds held by economic agents to the real sector. The concept of financial depth refers to the proliferation of channels that turn savings into investment in the financial innovation process in the economy. Financial deepening increases the number of financial services and institutions per capita, thus enabling more people to be involved in the financial system and higher volume transactions. Financial deepening also positively affects the transfer of funds to the real sector.

The aim of this study is to determine the effects of participation banks on financial deepening. The data set used in the study was obtained from the TCMB and TK databases. Unit root test, Johansen cointegration test and Granger causality test were used to evaluate the data. It was determined that the main activities in the participation banks (credit and deposit transactions) had an impact on the financial depth in the long term but not in the short term. This indicates the participation of financial and banking activities in Turkey that it is the impact on the real sector.

Keywords: Participation Banks, Financial System, Financial Deepening, Development of the Real Sector, Private Finance Institutions, Industry Diversity in Creation, Participation Banking in Turkey

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	ix
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KATILIM BANKACILIĞI VE GELİŞİMİ

1.1. Katılım Bankası Tanımı.....	3
1.2. Katılım Bankacılığında Amaç	3
1.3. Katılım Bankalarının Temel Nitelikleri.....	6
1.4. Katılım Bankacılığı İle İlgili Mevzuat	9
1.5. Katılım Bankacılığının Meydana Gelmesindeki Nedenler.....	13
1.5.1. Sosyo-Kültürel Nedenler	13
1.5.2. İktisadi Nedenler	15
1.6. Katılım Bankacılığının Türkiye’deki Gelişimi.....	16
1.6.1. DESİYAB.....	16
1.6.2. Özel Finans Kurumları Dönemi	17
1.6.3. Katılım Bankacılığı Dönemi	19
1.7. Türkiye’de Katılım Bankacılığına Geçişte Önemli Nedenler	19
1.7.1. Atıl Fonların Değerlendirilmesi	20
1.7.2. Sermaye Girişinin Sağlanması	21
1.7.3. Reel Sektörün Gelişimine Katkı Sağlanması	22
1.7.4. Siyasi Sebepler	23
1.7.5. Finansal Krizlerinin Önlenmesi	24
1.7.6. Sektörde Çeşitlilik Yaratma	25
1.7.7. Kayıt Dışı Ekonominin Önüne Geçilmesi.....	25
1.7.8. İstihdamın Artması.....	25
1.8. İstatistiklerle Türkiye’de Katılım Bankacılığı.....	26

İKİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL SİSTEM VE FİNANSAL DERİNLİK

2.1. Finansal Sistemin Temel İşlevleri	34
2.2. Finansal Derinleşme Ölçüleri	35
2.2.1. Miktar Göstergeleri	36
2.2.2. Yapısal Göstergeler	37
2.3. Finansal Derinleşmeyle İlgili Modeller	39
2.3.1. Finansal Baskı Okulu: McKinnon-Shaw Modeli	39
2.3.2. Yapısalcı Modeller	43
2.4. Finansal Derinleşme ve Finansallaşma	45
2.5. Katılım Bankaları ve Finansal Derinleşme	48

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EKONOMETRİK ARAŞTIRMA

3.1. Metodoloji	58
3.1.1. Veri Seti	58
3.1.2. Yöntem	62
3.1.2.1. Birim Kök Testi	62
3.1.2.2. Johansen Eşbütünleşme Testi	64
3.1.2.3. Granger Nedensellik Testi	64
3.1.3. Veri Analizi	65
3.2. Analiz Sonuçları	65
3.2.1. Birim Kök Testi Sonuçları	65
3.2.2. Johansen Eşbütünleşme Testi Sonuçları	66
3.2.2.1. Katılım Bankalarının Kredi Oranlarına Göre Finansal Derinlik Analizi	67
3.2.2.2. Katılım Bankalarının Mevduat Oranlarına Göre Finansal Derinlik Analizi	68
3.2.3. Granger Nedensellik Testi Sonuçları	69
3.2.3.1. Katılım Bankalarının Kredi Oranlarına Göre Finansal Derinlik Analizi	69
3.2.3.2. Katılım Bankalarının Mevduat Oranlarına Göre Finansal Derinlik Analizi	76
SONUÇ	83
KAYNAKÇA	85
ÖZGEÇMİŞ	89

KISALTMALAR

TCMB	Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
GSYİH	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
YİKH	Yurt İçi Toplam Kredi Hacmi
ÖSKH	Özel Sektöre Verilen Kredilerin Hacmi
M1	Dar Tanımlı Para Arzı
M2	Geniş Tanımlı Para Arzı
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
SÜE	Sanayi Üretim Endeksi
BİST	Borsa İstanbul
KBB	Katılım Bankaları Birliği

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Katılım Bankalarının Finans Sektöründeki Payı 2011-2013	26
Tablo 2. Katılım Bankalarının Finans Sektöründeki Payı 2014-2016	27
Tablo 3. Dünya’da ve Ülke Gruplarında Finansal Derinlik Ortalamaları	47
Tablo 4. Katılım Bankaları Ve Bankacılık Sektörü Başlıca Finansal Büyüklükleri (Milyon TL) 2018 Aralık	50
Tablo 5. Katılım Bankaları Ve Bankacılık Sektörü Başlıca Finansal Büyüklükleri (Milyon TL) 2017 Aralık	52
Tablo 6. Katılım Bankaları Ve Bankacılık Sektörü Başlıca Finansal Büyüklükleri (Milyon TL) 2016 Aralık	54
Tablo 7. Katılım Bankaları Ve Bankacılık Sektörü Başlıca Finansal Büyüklükleri (Milyon TL) 2015 Aralık	545
Tablo 8. Birim Kök Testi Sonuçları	66
Tablo 9. Gecikme Sayısı Tespiti	67
Tablo 10. Katılım bankalarının kredi oranlarına göre finansal derinlik analizi ...	67
Tablo 11. Gecikme Sayısı Tespiti	68
Tablo 12. Katılım Bankalarının Mevduat Oranlarına Göre Finansal Derinlik Analizi.....	68
Tablo 13. Katılım Bankalarının Kredi Oranlarına Göre Finansal Derinlik Analizi Birinci Gecikme	69
Tablo 14. Katılım Bankalarının Kredi Oranlarına Göre Finansal Derinlik Analizi İkinci Gecikme	71
Tablo 15. Katılım Bankalarının Kredi Oranlarına Göre Finansal Derinlik Analizi Üçüncü Gecikme.....	70
Tablo 16. Katılım Bankalarının Kredi Oranlarına Göre Finansal Derinlik Analizi Dördüncü Gecikme	721
Tablo 17. Katılım Bankalarının Kredi Oranlarına Göre Finansal Derinlik Analizi Beşinci Gecikme	72
Tablo 18. Katılım Bankalarının Kredi Oranlarına Göre Finansal Derinlik Analizi Altıncı Gecikme	732
Tablo 19. Katılım Bankalarının Kredi Oranlarına Göre Finansal Derinlik Analizi Yedinci Gecikme	73
Tablo 20. Katılım Bankalarının Kredi Oranlarına Göre Finansal Derinlik Analizi Sekizinci Gecikme	74
Tablo 21. Katılım Bankalarının Kredi Oranlarına Göre Finansal Derinlik Analizi Dokuzuncu Gecikme.....	74
Tablo 22. Katılım Bankalarının Kredi Oranlarına Göre Finansal Derinlik Analizi Onuncu Gecikme	74

Tablo 23. Katılım Bankalarının Kredi Oranlarına Göre Finansal Derinlik Analizi Onbirinci Gecikme	74
Tablo 24. Katılım Bankalarının Kredi Oranlarına Göre Finansal Derinlik Analizi Onikinci Gecikme	75
Tablo 25. Katılım Bankalarının Kredi Oranlarına Göre Finansal Derinlik Analizi Yirmi Dördüncü Gecikme.....	75
Tablo 26. Katılım Bankalarının Mevduat Oranlarına Göre Finansal Derinlik Analizi Birinci Gecikme	76
Tablo 27. Katılım Bankalarının Mevduat Oranlarına Göre Finansal Derinlik Analizi İkinci Gecikme	76
Tablo 28. Katılım Bankalarının Mevduat Oranlarına Göre Finansal Derinlik Analizi Üçüncü Gecikme	77
Tablo 29. Katılım Bankalarının Mevduat Oranlarına Göre Finansal Derinlik Analizi Dördüncü Gecikme	77
Tablo 30. Katılım Bankalarının Mevduat Oranlarına Göre Finansal Derinlik Analizi Beşinci Gecikme	78
Tablo 31. Katılım Bankalarının Mevduat Oranlarına Göre Finansal Derinlik Analizi Altıncı Gecikme	78
Tablo 32. Katılım Bankalarının Mevduat Oranlarına Göre Finansal Derinlik Analizi Yedinci Gecikme.....	79
Tablo 33. Katılım Bankalarının Mevduat Oranlarına Göre Finansal Derinlik Analizi Sekizinci Gecikme	79
Tablo 34. Katılım Bankalarının Mevduat Oranlarına Göre Finansal Derinlik Analizi Dokuzuncu Gecikme.....	80
Tablo 35. Katılım Bankalarının Mevduat Oranlarına Göre Finansal Derinlik Analizi Onuncu Gecikme.....	80
Tablo 36. Katılım Bankalarının Mevduat Oranlarına Göre Finansal Derinlik Analizi Onbirinci Gecikme	81
Tablo 37. Katılım Bankalarının Mevduat Oranlarına Göre Finansal Derinlik Analizi Onikinci Gecikme	81
Tablo 38. Katılım Bankalarının Kredi Mevduat Göre Finansal Derinlik Analizi Yirmi Dördüncü Gecikme.....	82

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Katılım Bankalarının Amaçları.....	4
Şekil 2. Katılım Bankalarının Özellikleri	7
Şekil 3. Bankalar Kanunu Kapsamında Katılım Bankacılığı.....	11
Şekil 4. Katılım Bankalarının Finans Sektöründeki Payı 2011-2013	27
Şekil 5. Katılım Bankalarının Finans Sektöründeki Payı 2014-2016.....	28
Şekil 6. Katılım Bankalarının Özkaynak Durumu (Bin TL).....	29
Şekil 7. Katılım Bankalarının Toplam Aktif Durumu (Bin TL).....	30
Şekil 8. Katılım Bankalarının Toplanan Fon Durumu (Bin TL)	31
Şekil 9. Katılım Bankalarının Kullandırılan Fon Durumu (Bin TL)	32
Şekil 10. Katılım Bankalarının Şube Durumu	33
Şekil 11. Katılım Bankalarının Personel Durumu	33
Şekil 12. Finansal Derinleşme ve Dış Mali Kaynaklar Arasındaki İlişki	43
Şekil 13. Finansal Derinleşme ve Finansallaşma.....	46
Şekil 14. Finansal Gelişme Karşılaştırmaları 2008-2010	48
Şekil 15. Katılım Bankalarının Sektördeki Payı Aralık 2018.....	51
Şekil 16. Katılım Bankalarının Sektördeki Payı Aralık 2017.....	53
Şekil 17. Katılım Bankalarının Sektördeki Payı Aralık 2016.....	55
Şekil 18. Katılım Bankalarının Sektördeki Payı Aralık 2015.....	57
Şekil 19. Katılım Bankaları Bankacılık Sektörü Kredi Payı.....	60
Şekil 20. Katılım Bankaları Bankacılık Sektörü Mevduat Payı	60
Şekil 21. Altın Ons Fiyatları	61
Şekil 22. BIST 100 Kapanış Fiyatları	62
Şekil 23. BIST 100 İşlem Hacmi	62
Şekil 24. Sanayi Üretim Endeksi	63

GİRİŞ

Finansal sektördeki gelişmeler ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ile doğrudan ilişkili olmaktadır. Özellikle gelişmiş olan ülkelerde gelir seviyesinin yüksek olmasına paralel olarak finansal derinleşme oranı da daha yüksektir. Gelir seviyesinin yüksek olması bireyleri daha fazla finansal araçlara başvurmalarını sağlayarak özellikle bankacılık sektöründeki gelişmeleri desteklemektedir. Gelişmiş ülkelerde olduğu gibi Gelişmekte olan ülkelerde de finansal derinleşme kavramı önemli olarak görülmektedir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde finansal derinleşmenin sağlanması kapsamında bankacılık sektöründeki etkinlik önemlidir. Bu nedenle Türkiye'de finansal derinleşme etkileyen faktörlerin tespit edilmesi ve özellikle katılım bankalarının finansal derinleşme üzerindeki etkilerinin belirlenmesi önemli konuların başında gelmektedir.

Finansal derinleşme, finans sektöründeki fon kaynaklarının ve fon dağıtımının daha fazla kişi veya kurum tarafından yürütülmesi, finansal piyasada daha zengin bir aracı kanalının bulunması şeklinde ifade edilmektedir. Bu araştırmada katılım bankalarının finansal derinleşme üzerindeki etkileri incelenmeye çalışılmıştır.

Katılım bankaları, finans ve bankacılık sektörü içinde önemli bir yere sahiptir ve katılım bankalarındaki gelişmeler doğrudan bankacılık sektörünün gelişmesini sağlamaktadır. Bununla beraber katılım bankalarına yönelik olarak uygulanacak stratejilerinin belirlenmesin ve yatırımların artırılmasında, katılım bankalarının finansal derinleşme üzerindeki etkilerinin tespit edilmesi önemlidir.

Araştırma katılım bankalarının finansal derinleşme üzerindeki etkilerinin tespit edilmesi amacıyla üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde katılım bankacılığı ile ilgili temel bilgilere yer verilmiş ve istatistiki bilgiler kapsamında katılım bankalarının bankacılık sektöründeki önemi incelenmiştir.

İkinci bölümde finansal sistemin genel olarak işleyişi hakkında bilgi verilmiş ve finansal derinlik kavramı incelenmiştir. Bu bölümde finansal derinleşme ölçütleri ele alınarak, miktar ve yapısal göstergeler ortaya konarak. Finansal derinleşme modelleri incelenmiştir.

Üçüncü bölümde ekonometrik araştırma kapsamında katılım bankalarının finansal derinlik üzerindeki etkileri incelenmeye çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KATILIM BANKACILIĞI VE GELİŞİMİ

Araştırmanın bu bölümünde katılım bankacılığı kavramı incelenerek katılım bankacılığının ortaya çıkışları ile ilgili temel bilgilere yer verilecektir.

1.1. Katılım Bankası Tanımı

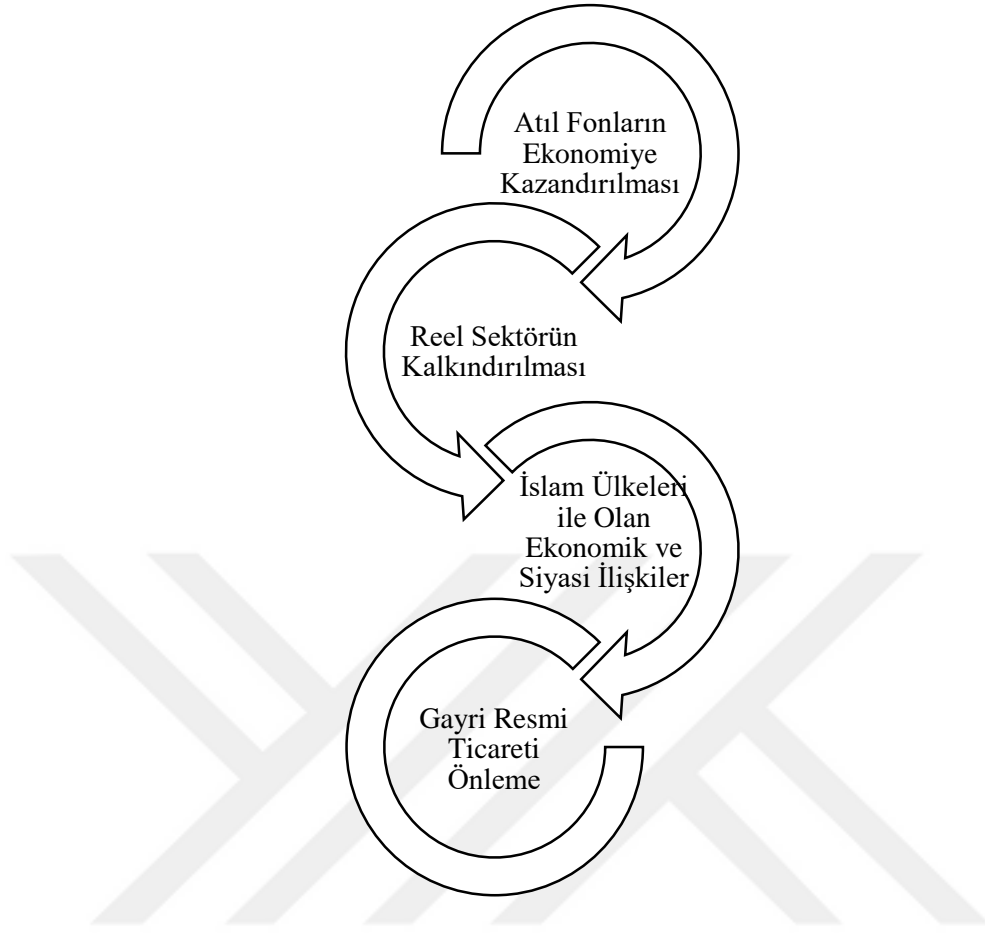
Katılım bankacılığı bankacılık bölümüne daha yeni katılmış bir sektördür. Katılım bankacılığı bankacılık bölümün hizmet veren anonim şirketler olarak ifade edilebilir. Katılım bankaları faizin olmaması prensibine uygun çalışan modellerdir. Katılım bankacılığı farklı ülkelere göre adlandırılmış olup faizsiz bankacılık ya da İslami bankacılık olarak da ifade edilebilir. İsimlerindeki katılım sözcüğü iştirak olarak da anlatılabilir (Kaytancı vd., 2013:801).

Katılım bankacılığı modeli Türkiye`de 1985 senesinden itibaren fark edilmeye başlanmıştır. Yasalara uygun ortamda çalışmaya başlaması ise 2005 senesinde gerçekleşmiştir. Katılım bankacılığı modelinin diğer banka hizmetlerinden ayıran özelliği faizsiz oluşudur. Katılım bankalarında faizi esas olarak değil de kâr payını esas aldığı bir hizmette çalışmalarını yürütmektedir.

Katılım bankacılığında yapılan bütün bankacılık işlemleri faiz olmadan sürdürülmektedir. Katılım bankacılığını esas ilkesi toplanan fonların gerçek kesimde kullanılmasıdır. İştirakte bulunanlar bankalara verdikleri fonlarla gerçek sektörde kendilerine farklı hisseler elde etmesidir. Bu husustan hareketle katılım bankacılığında kâr ya da zarara ortaklık etme durumudur.

1.2. Katılım Bankacılığında Amaç

Katılım bankacılığı hizmeti dünyada içinde Türkiye`nin de yer aldığı ülkelerde farklı ekonomik amaçları bulunmaktadır. Özellikle de faizsiz bankacılık hizmetlerinin yürütülmesi ile toplanan fonların gerçek sektöre iletilmesi sonucunda iktisadi alanda büyümeye katkısı oldukça fazladır.

Şekil 1. Katılım Bankalarının Amaçları

Kaynak: Sümer ve Onan, 2016.

Katılım bankacılığı faizsiz bankacılık hizmetlerinden topladıkları fonları gerçek sektöre ileterek, reel sektörün ilerlemesi ve gelişmesinde üzerinde etkisi önemli bir boyuttadır. Özellikle bankacılık hizmetlerinde faizli modeli istemeyen İslami düşünceler karşısında elde edilen fonların gerçek sektöre iletilmesinde katılım bankacılığının görevi büyüktür. Pazarlarda altın olarak dolaşan fonların katılım bankacılığı aracılığıyla faizsiz bankacılık hizmetleri doğrultusunda gerek sektöre iletilmesi ve bu fonlar sonucunda gelişme ve ilerlemelerin yaşanması mühim bir husus olarak değerlendirilir.

Katılım bankacılığı hizmetlerinin asıl gayesi altın fonların ekonomiye katılması olarak açıklanabilir. Özellikle de İslami ülkelerde olan epeyce fazla paranın ülkenin kendi içinde kullanılması katılım bankacılığı modelinin önemi olarak varsayılmaktadır.

Katılım bankaları tarafında toplanan fonlardan sektörler yararlanmakta ve gerçek sektörün gelişimine, ilerlemesine fayda da bulunmaktadır. Bu hususta özellikle faizsiz bankacılık prensibini benimseyen katılım bankaları hizmetleri doğrultusunda asıl gayesinin gerçek sektörü kalkındırmak olduğu açık bir şekilde ortadadır. Katılım bankaları tarafınca toplanan fonların aşağı yukarı bir oranla %90 gerçek sektörü geliştirmek gayesi ile harcanmıştır. Öteki bankacılık hizmetlerinde ise gerçek sektörde kullanılan fonların oranı %70 tir (Onan ve Sümer, 2016:304).

İslami ülkelerde epeyce bulunan paranın ülkeye gelişinin sağlayabilmek için katılım bankacılığı hizmetleri farklı ülkelerde faaliyet göstermektedir. Bununla birlikte ülkeye giriş yapan para vasıtasıyla İslami ülkelerle olan siyasi ve iktisadi yöndeki çalışmalarda birleşerek iş birliklerinin ilerlemesi esas hedeflerden biridir. İslami ülkelerdeki yatırım yapan kişilerin paralarını faizsiz bir biçimde kullanma istekleri doğrultusunda katılım bankacılığı hizmetlerinin paranın ülkeye geleme sindeki yeri oldukça önemlidir. Bu sistem katılım bankacılığında İslami ülkeler tarafından gelecek olan sermaye ülke tarafınca faizsiz bir şekilde kullanılmakta ve ülkenin gerçek sektörünün ilerlemesinde fayda sağlamaktadır (Aras ve Öztürk, 2011:168).

Türkiye`de ki katılım bankacılığının esas gayesi özellikle Arap ülkelerinden sağlanacak fonun ülkeye girişini sağlamaktır. Arap ülkelerinden alınan fon yardımıyla sadece ekonomik olarak değil siyasi çalışmalar hususunda da katkı sağlamaktadır. Örneğin Arap ülkelerince getirilen hususlar ile birlikte Türkiye içinde yapılan yatırımlar sayesinde ekonomik ve iş birliğinde buldukları için siyasi bağ güçlendirilebilir. Ülkeye giriş yapan fonlar sayesinde ülkenin ticari ve sanayi çalışmaları genişleyebilir. Bu kıtastan hareketle hem Türkiye içindeki ekonomik gelişme ve ilerlemenin sağlanması hem de Arap ülkeleri ile olan siyasi ilişkiler de olumlu ve önemli katkılar sağlanmaktadır.

Resmi olmayan ticaret etkinliklerinin önüne geçilmesi katılım bankacılığı hizmetlerinin oluşmasında etken olan önemli gayelerden birisidir. Katılım bankalarının öteki bankacılık faaliyetlerinden ayıran bir hususta krediyi alıcıya ya da işletmeye doğrudan vermemesidir. Bu durum katılım bankacılığı çalışması ile sağlanacak olan krediler işletmelerin yapmış oldukları yatırımlara doğrudan verilmekte ve bunun sonucunda bu durumdan ortaklık kazanılmaktadır. Bu şekilde gerçekleşen bir işleyiş resmi olmayan ticaret hizmetlerinin önüne büyük oranda geçmektedir. Katılım bankacılığı ortakları bu şekilde kredi sağlayarak yatırımlara ortak oldukları gibi kâr ve zarara da ortak olurlar.

Katılım bankacılığı yalnızca ekonomik yönden ülkelere fon yaratma görev üstlenmez. Bununla birlikte ülkeler arasındaki bağların güçlendirilmesinde de önemli bir göreve sahiptir. Özellikle katılım bankacılığı hizmetini veren bankalara gelen fonların büyük çoğunluğu Arap ülkelerinden temin edilmektedir. Türkiye'ye Arap ülkelerince gelen fonların kullanılmasında ve reel sektöre iletilmesinde reel sektördeki ilerlemenin önemli bir basamağı durumundadır.

1.3. Katılım Bankalarının Temel Nitelikleri

Katılım bankaları öteki bankalardan farklı bir şekilde faaliyet göstermekte ve çok çeşitli özelliklere sahip olmaktadır. Katılım bankası modelleri diğer bankacılık faaliyetlerinden hizmet verme biçimleri, kuruluş safhaları ve faiz kullanımını gibi hususlarında ayırım göstermektedir.

Katılım bankalarının temel özellikleri aşağıdaki şekil yardımı ile açıklanmıştır.

Şekil 2. Katılım Bankalarının Özellikleri

Kaynak: Tetik ve Dündar, 2018:42.

Katılım bankaları da bankacılık çalışmalarında hizmet veren öteki bankalar gibi parasal sektörün ihtiyacı olan bankacılık hizmetlerini gerçekleştirmek gayesiyle oluşturulmuştur. Öteki bankacılık hizmetleriyle ortak olarak katılım bankalarında da sermaye piyasasındaki eylemlerin sağlanması ve uzun ve kısa dönemli fonların dolaşımını yapmakla görevlidir. Bununla birlikte her alıcıya hizmet vermekte sadece belirlenmiş bir kısmın alıcıya hizmet vermek ile getirilmektedir. Bütün bu çalışmaları faizsiz bankacılık prensibini benimseyerek yapması katılım bankacılığında oluşan önemli sorunlardan biridir (Kalaycı, 2013:52).

Katılım bankacılığı öteki banka faaliyetlerinden ayrı olarak para karşılığında mal ya da hizmet arz etmekte ve faizsiz biçimde işlemlerini sürdürmektedir. Katılım bankacılığı doğrultusunda kazanılan fonlar ile mal ya da hizmetlerdeki esas gerçek artmalar üzerinde durulmalıdır. Fon getiricileri yapılan

yatırımlara ortak olmakta ve genelde iştirakler olarak adlandırılmaktadırlar. Bu yatırımlar sonucunda kâr ve zarara da ortak olmaktadır. Bu sistem ile faizsiz bankacılık faaliyetleri yerine getirilmektedir (Özdemir, 2015:223).

Fon ve banka getiricileri arasında yapılan para işlemlerinde yatırımlara giden paralar için faiz söz konusu değildir. Zaten katılım bankalarının esas ilkeleri gerçekleşen işlemlerde faizin kullanılmamasıdır.

Temel bankacılık faaliyetlerinde para ticaretine yönelen bir sistem olsa da katılım bankacılığındaki faaliyetlerde mal ticaretine yönelen bir sistem söz konusudur. Bu bağlamda katılım bankaları elde etmiş oldukları paraları mal ya da hizmet sektöründeki üretime yöneltmektedir. Katılım bankacılığında yatırımda bulunmak isteyen kuruluşlara mal ya da hizmet üretimleri için borç çıkarılmaktadır. Bu durumda katılım bankalarından alınan bu borç sayesinde katılım bankaları yatırımlara ortak durumuna geçer. Bankalar ortak durumunda oldukları için de yatırımlardan ortaya çıkan kâr ya da zarar bankaların olarak da incelenir. Katılım bankalarının çalışmalarında para mal ya da hizmet üretiminin meydana gelmesi için değişim aracı olarak yararlanılmaktadır. Çünkü katılım bankaları parayı sadece değişim aracı olarak görmektedirler (Şahin, 2007:7).

Katılım bankaları üretimin içine özellikle elde etmiş oldukları fonlar ile katılma sürecine girer. Katılım bankacılığı ülkede meydana gelen değişik çeşitlerdeki üretim bölümlerine fon ayarlama gayesiyle önemli bir yere sahiptir. Kurumların değişik üretim gereksinimlerini incelemekte olan katılım bankaları aynı zaman da fonların en yararlı biçimde kullanılmasını yöntemini seçmektedir. Katılım bankalarınca sağlanan fonlar ticaret, sanayi, tarım gibi bir hayli üretim etkinliklerinde kullanabilmektedir. Katılım bankaları tarafından sağlanan bu fonlar yine katılım bankalarının yararına olup gelişmelerine ve ilerlemelerine destekçi olmaktadır (Özdemir, 2015:222).

Ticari bankalarda nakdi biçimde krediler sağlanırken katılım bankalarında nakdi krediler sağlanmamaktadır. Sağlanan nakdin işletme veya kurumlar tarafında ne şekilde, nerede, ne için kullanılacağı kesin olarak bilinemediği için nakdi kredi verilmemektedir. Örneğin kuruluş üretimde

kullanacağı gayesiyle almış oldukları krediyi herhangi başka bir gereksimi içinde bu nakdi kullanacak olabilir. Bu olay da bankanın verdiği kredinin yanlış bir biçimde değerlendirilmesine neden olabilir. Katılım bankalarında bu tür olaylar meydana gelmezken ticari bankalarda bu olaylara genellikle göz yumulmaktadır. Katılım bankalarında paranın kesinlikle ekonomi için kaktı sağlanması beklenir ve kredilerin nakdi olarak sağlanması söz konusu değildir. Katılım bankacılığı aracılığı ile sağlanan kredilerin ekonomi için yararlanması gerçekleştirilmek ve sektörle ilgili ilerlemenin sağlanması için farklı sektörlerde kullanımı esas gayelerden biridir.

1.4. Katılım Bankacılığı İle İlgili Mevzuat

Katılım bankacılığı Türkiye`de ilk olarak 1983 senesinde çalışmalarını yürütmeye başlamıştır. Şuan da ki katılım bankacılığı olgusu ise 1983 senesinde yürürlüğe giren yasa sonrasında sadece “Özel Finans Kurumları” olarak nitelendirilen kurumlar 2015 senesinde oluşturmuşlardır. 16.12.1983 tarihli 83/7506 sayılı bakanlar kurulu kararı ile “Özel Finans Kurumları” ile ilgili kararname oluşturulmuştur. 18.06.1999 tarihli ve 4389 sayılı yeni Bakanlar Kanunu ile yasal aranjanında değişiklik meydana gelmiştir. 1999 yılı itibariyle Özel Finans Kurumları” yasal bir ortamda çalışmalarını yürütmüşlerdir.

Türkiye`de katılım bankacılığına olan ilgi 1980`li senelerden sonra başlamış olan dışa açılma yöntemleri ile artmış olup, katılım bankacılığı faaliyetlerinde de ilerleme yaşanmıştır. Özellikle Arap ülkelerden sağlanacak fonların gelmesi beklentisi ile Türkiye ekonomisinde kayda değer yardımları olacağı düşüncesini doğurmuş bu da çalışmaların başlamasına vesile olmuştur.

Kanun'un 20. Maddesinin 6. Fıkrası şu şekildedir:

Mevduat toplama yetkisi bulunmayan ancak, özel cari hesaplar ve kâr ve zarara katılma hakkı veren hesaplar yoluyla fon toplayan, ekonomik faaliyetleri ekipman veya emtia temini veya kiralanması veya ortak yatırımlar yoluyla finanse eden özel finans kurumları bu Kanunun 10. maddesinin (2) ve (3) numaralı fıkraları, 12. maddesinin (2) numaralı fıkrası, 14. Maddesinin (5), (6) ve (7) numaralı fıkraları, 15 (2/c, d ve e bentleri hariç), 16, 17 ve 19. maddeleri ile 20. maddesinin (2) numaralı fıkrası hükümleri dışındaki diğer maddelerine tabi olup, Kurum bu Kanun hükümleri çerçevesinde bu kurumlara ilişkin kâr ve zarara katılma hakkı veren hesapların özelliklerini dikkate alarak her türlü düzenleme yapmaya yetkilidir. Ancak, Kurum bu Kanunun 14. maddesinin (3) ve (4) numaralı fıkralarında belirtilen durumları tespit ettiği takdirde, özel finans kurumunun faaliyet izni kurulun en az beş üyesinin aynı yöndeki oyuyla alınmış kararıyla kaldırılır. Özel Finans Kurumları açısından emtia veya gayrimenkullerin finansal kiralanması veya kâr ve zarara katılma ve benzeri yöntemlerle yapılan her türlü finansman faaliyetleri de bu kanuna göre kredi olarak addolunur. Bu Kanun hükümlerine göre, bu kurumların özel cari hesaplar ve kâr ve zarara katılma hakkı veren hesaplar yoluyla topladıkları fonlar ve diğer taahhütleri de 1211 sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanununun 40. maddesinin (1) numaralı paragrafının (a) bendi hükümlerine tabidir. Bu Kanunun 21, 22 ve 23. Maddelerinde yer alan ceza hükümleri Özel Finans Kurumları ve görevlileri için de uygulanır (4389 Sayılı Bankalar Kanunu, 20. Madde 6. Fıkra, Kabul Tarihi: 18.06.1999).

Bankalar kanununda katılım bankalarının da olmasıyla birlikte farklı değişikliklerde meydana getirilmiştir. Aşağıda yer alan şekilde katılım bankaları modellerinin asıl yürütülmesini sağlayan fon toplama ve fon vermeleri ile alakalı asıl etkinliklerine yönelik farklı aranjmanları gösterilmiştir.

Hesap cüzdanı vermelerine olanak tanınması

Fon kullandırma sınırları

İştiraklere kullandırabilecekleri azami fon tutarları

Blokaj oranları

Hisse devirleri

Şekil 3. Bankalar Kanunu Kapsamında Katılım Bankacılığı

Kaynak: Halaçoğlu, 2014:7.

Katılım bankacılığının bir banka çeşidi durumuna gelmesi 2005 yılında çıkan 5411 sayılı bankacılık yasası kapsamında oluşmuştur. Bu yasa sayesinde katılım bankalarının kendilerine öz bir yer edinmiştir.

5411 sayılı bankacılık yasası kapsamında katılım bankacılığına ile ilgili çıkarılan bu yasanın 3. maddesi aşağıdaki şekildedir:

“Katılım Bankaları, özel cari ve katılma hesapları yoluyla fon toplamak ve kredi kullandırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye'deki şubelerini ifade eder”
(5411 Sayılı Bankalar Kanunu. 3. Madde, Kabul Tarihi: 19/10/2005).

Katılım bankaları da diğer ticari bankaların yapabildiği gibi işlerinde farklı parasal çalışmaları elde ettiği bu pozisyon sayesinde yapabilir hale gelmiştir. Şuan da katılım bankaları bankalarının diğer banka hizmetlerinin yapabildiği etkinlerin birçoğunu gerçekleştirebilmekte ve özellik de faizsiz bankacılık hizmetlerine özen göstermektedir.

Aşağıdaki şekilde 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu etrafında katılım bankalarının asıl hizmet vereceği etkinlikler maddeler halinde açıklanmıştır: (5411 Sayılı Bankalar Kanunu 4. Madde. Kabul Tarihi: 19/10/2005):

- Kredi verme
- Kredi kartı işlemleri
- Saklama hizmetleri
- Fon sağlama
- Bireysel emeklilik faaliyetleri
- Fon transferi işlemleri
- Piyasa araçlarında alım satım
- Tahsilat işlemleri
- Kıymetli maden alım satımı
- Çek hizmetleri
- Bankalara arası para alım satım
- Faktöring işlemleri
- Kambiyo işlemleri
- Finansal kiralama işlemleri
- Banka kartı işlemleri
- Her türlü ödeme hizmetleri
- Sermaye piyasası araçlarının halka arzı
- Vadeli işlem sözleşmesi alım satım ve aracılık
- Portföy işletmeciliği
- Sigorta acenteliği
- Teminat garanti işlemleri
- Finansal kiralama işlemleri
- Forfaiting işlemleri
- Kurulca belirlenmiş olan diğer faaliyetler

Katılım bankalarının gerçekleştirilen bütün çalışmalarda Özel Finans Kuruluşları açıklaması etrafında yürütülmektedir. 5411 sayılı bankacılık yasası etrafında katılım bankaları gerçekleştirmiş oldukları çalışmaları yürütmektedir.

1.5. Katılım Bankacılığının Meydana Gelmesindeki Nedenler

Katılım bankacılığı iki esas neden etrafında oluşturulmuştur. Bu iki neden aşağıda verildiği şekildedir.

- Ekonomik nedenler
- Sosyo-kültürel nedenler

Katılım bankacılığın meydana gelişindeki ekonomik nedenler ve sosyo-kültürel nedenler aşağıda tanımlanmıştır.

1.5.1. Sosyo-Kültürel Nedenler

Faize karşı hassaslık duyulması katılım bankalarının meydana gelmesindeki en önemli nedenlerden biri olarak ele alınmaktadır. Farlı dini görüşlerde paranın faiz ile kullanılmasına sıcak bakmamaları sebebiyle katılım bankaları meydana gelmiştir. Paranın faizle birlikte kullanılmasına sıcak bakılmaması günümüzde olan İslamiyet devri ya da Hristiyanlık devrinde değil çok önceden de yani milattan öncede devirden süre gelen bir düşüncedir. Hatta milattan önceki devirde oluşan düşüncelerden de önce felsefi bakış açıları da faize sıcak bakmama durumunun olduğu gözlemlenmiştir. Platon ve Aristo bu bakış açısının başını çeken filozoflardır. Platon ve Aristo'nun faizle birlikte paranın kullanılmasına karşı olan bakış açısında doğanın asıl işleme biçimine karşıt olduğu düşüncesi vardır. Paranın asıl gayesinin değişim aracı olarak kullanılmasıdır. Ancak paranın değişim aracı olarak kullanılması amacından şaşması ve faiz ile birlikte kullanılmasına yardım edilmesi doğa ile uyuşmayan bir aşamadır (Gönen, 2017:16).

Katılım bankalarının bir gereksinim olarak meydana gelmesinde İslamiyet ve Hristiyanlık devirlerinde yani milattan sonraki devirlerde paranın faizli bir şekilde kullanılması üzerine olan düşüncelerin ahlaki yönden ters olarak düşünülmesi etkili olmuştur. Faiz ile paranın kullanılmasını milattan önceki

devirlerde ahlaki yöne ters düşmesi düşüncesi ve milattan sonraki devirlerde de İslamiyet ve Hristiyanlıkta kutsal kitapları tarafından engellenmiştir.

Dini ve ahlaki açıdan faizle para kullanılmasına sıcak bakılmıyor olsa da kapitalist bakış açısının gerekliliği olarak düşünülen faizin sağlanması gereklidir. Genel kapitalist düşüncede paranın faizli bir şekilde kullanılması gerekmektedir. Bu işleyişin yürütülmesi ile para değişim aracı görevini yitirmekte ve paranın elde edilmesi tekrardan para ile sağlanabileceği görevine geçmektedir.

Paranın değişim aracı görevindense paranı para elde etmek için bir yol olarak faizin kullanılmaya başlanması dini ve ahlaki yönden hoş olarak görülmemektedir. Özellikle İslami ülkelerde faiz ile paranın kullanımında kesin yargıların bulunduğundan dolayı faizsiz bankacılık önem kazanmıştır. Bu tür ülkelerde katılım bankalarının oluşmasında iki önemi sosyal sebep etkili olmuştur. Bu iki sebep aşağıdaki şekildedir (Ata ve Buğan, 2015:455):

- Ahlaki nedenler
- Dini nedenler

Hem Hristiyanlıkta hem de İslamiyet de paranın faiz ile kullanılması ile alakalı farklı yargılar ve düşünceler bulunmaktadır. Örneğin Hristiyanlığın kutsal kitabı İncil`de faizin kullanılmamasına ilişkin kesin bir yargının bulunmaması ile beraber 16. Yüzyıla varıncaya dek Katolik Kiliseleri tarafınca faiz kullanımı yapılması yasaklanmıştır. İslamiyet de paranın faizli bir biçimde kullanılması kutsa kitabı olan Kuran`da kesin yargılarla yapılmaması buyrulmuştur (Ata ve Buğan, 2015:455). Bakara suresinin 275. Ayeti ile belirtilen faizle ilgili kesin yargı aşağıda belirtilmiştir.

“Faiz yiyen kimseler, başka değil sadece şeytanın dokunarak aklını çeldiği kimse gibi hareket eder: Çünkü onlar "Alışveriş de faiz gibidir" derler. Oysa ki Allah alışverişi helal, faizi haram kılmıştır. Her kim Rabbinden kendisine nasihat gelir gelmez bu işe son verirse, evvelki kazançları ona, onun hakkında karar vermek de Allah'a kalır. Her kim de dönerse, içerisinde kalıcı oldukları ateşe mahkûm olanlar işte bunlardır.” (Kur’an, Bakara Suresi, Ayet 275).

Dini ve ahlaki nedenler katılım bankacılığının meydana gelmesinde oldukça etkili olmuştur. Milattan sonraki devirlerde dini tutumlar ile kesin yargılarla paranın faiz ile değerlendirilmesinin yasak olduğu belirtilmiştir. Milattan önceki devirlerde de paranın faizle kullanılmasının dini ve ahlaki yönden olumsuz olarak bakıldığı ve istenilmediği gözlemlenmiştir. Her ne kadar paranın faizle değerlendirilmesine olumsuz gözle bakıp Dini kurallarla yasak hale getirilmiş olsa da günümüz kapitalist yönetimde olması gereken bankacılık işlemlerinde faizin önemli bir yeri bulunmaktadır. Bu şekilde faaliyetlerini yürüten bankalar için özellikle İslami ülkelerde olumlu bir düşünce sahip değildir. İslami ülkelerde bulunan yatırımcıların paranın faiz ile kullanılmasına karşı sıcak bakmayan davranışlarından dolayı katılım bankacılığı meydana gelerek paralarını faizsiz bir biçimde kullanmalarına olanak tanımıştır. Özellikle İslam ülkelerinde bulunan petrollerden gelen parayı bir biçimde ülke ekonomisine dahil etmek için ve bu eylemi gerçekleştirirken faizin bulunmadığı bir biçimde yapılabilmesi için katılım bankalarının bir gereksinim olmasına vesile olmuşlardır.

1.5.2. İktisadi Nedenler

Katılım bankalarının bir gereksinimden öte zorunluluk olarak görülmesinin en mühim sebebi iktisadi olarak betimlenmesidir. Katılım bankalarının bir zorunluluk olarak meydana gelmesinde petrol kaynakları olan ülkelerin başka ülkelere bu petrolü göndererek çok yüksek rakamlarda para elde etmeleri ve bu paraların ekonomiye dahil edilmesi hedefinin rolü oldukça fazladır.

Dini ve ahlaki nedenlerden ötürü bir gereksinim olan katılım bankaları iktisadinedenlerinde eklenmesi ile bir zorunluluk haline gelmiştir. Özellikle petrol bakımından zengin olan ülkelerin paranın ülkeye dönüşünde bu işlemleri faizsiz bir şekilde sürdürme isteklerinden ötürü katılım bankalarının meydana gelmesi bir zorunluluk olmuştur.

Katılım bankacılığı yönetiminin çıkış kaynağı; petrol rezervleri açısından zengin ülkelerin bu kaynaklardan kazanılan paranın ülkenin içinde ekonomiye katılmasını sağlamak amacıdır. Katılım bankacılığı modelinin oluşmasından önce ilam ülkelerinin kazandıkları paraları Avrupa ülkelerine iletmesi ve o ülkenin ekonomisine yardım edilmesi pekte hoş bir durum olarak karşılanmamaktaydı. Bu düşüncenin ortadan kalkması petrolden kazanılan paraların. Ülke ekonomisine yarar sağlaması gayesi ile katılım bankaları meydana getirilmiştir. Katılım bankacılığı ekonomik açıdan bir gereksinim değil de bir zorunluluk bankası olarak görülmektedir (Gönen, 2017:17).

1.6. Katılım Bankacılığının Türkiye'deki Gelişimi

Türkiye`de 1980`li senelerden sonra iktisadi nedenlerden ötürü katılım bankalarına verilen değer de bir artış olmuştur. Katılım bankalarının tarihsel gelişiminde Türkiye`nin katılım bankacılığı faaliyetleri doğrultusunda aşağıda 3 başlık etrafında değerlendirilmektedir. Bu 3 başlık aşağıda görüldüğü üzere ifade edilmektedir.

- İlk Faizsiz Bankacılık Hizmetleri (Desiyab)
- Özel Finans Kurumları Dönemi
- Katılım Bankacılığı Dönemi

1.6.1. DESİYAB

Faizsiz bankacılık hizmetleri Türkiye`de 1983 senesinden başlayan Bakanlar Kurulunca uygun görülen yasa hükmünde kararname ile yürütülmeye başlamıştır. Özel Finans Kurumları dahilinde ilk adım atılmıştır. Bununla birlikte Türkiye`deki ilk defa faizsiz bankacılık faaliyetlerinin yürütülmesi 1975 senesinde meydana gelen Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası (DESİYAB) ile başlanmıştır.

Kuruluş bankacılık hizmetlerinin yürütülmesinden ötürü genel olarak faizsiz ekonomik kuruluş olarak hizmet sunmuştur. Bunu yanında kuruluşa döviz israfından kurtarma ve tahvil sağlayabilme gibi imkanlar içinde yardımda bulunmuştur (Şahin, 2007:13).

Yurt dışındaki hizmette bulunmuş olan kişilerin elde ettikleri kazançları ve birikimlerini kendi yurtlarında kullanabilmesi amacı için bir ekonomik kuruluş olan DESİYAB meydana gelmiştir. Daha önceden yurt dışında hizmette bulunmuş kişilerin kazançlarını ve birikimleri ülke ekonomisinde kullanmaları için çok önemli bir basamak görevi görmüştür. Bununla birlikte kuruluş faizsiz bankacılık hizmeti veremeye 1978 senesinde son vererek faizli bankacılık hizmetine geçiş yapmışlardır. Kurumun faizli ya da faizsiz bir biçimde hizmet verebiliyor olmaları kuruluş safhasındaki belirtilen maddelerce belirlenmiştir. Banka faizsiz bankacılık hizmetlerini kurulduğu yıldan itibaren 3 yıl boyunca (1978 yılına kadar) yerine getirmiştir. Bununla birlikte 1978 yılından beri faizsiz bankacılık hizmetlerini sunmaktan vazgeçerek, faizli bankacılık hizmetlerinin sürdürmeye başlamıştır. 1988 senesinden sonra kurum yasa hükmünde kararname ile konulan yeni bir değişiklik aracılığıyla isim değişikliğine gitmiştir. Artık adı Türkiye Kalkınma Bankası olarak faaliyetlerini sürdürmeye devam etmiştir.

1.6.2. Özel Finans Kurumları Dönemi

Türkiye’de özel finans kurumları devri 16.12.1983 tarih ve 837506 Sayılı KHK dahilinde başladığı ifade edilebilir. Hizmet vermeye başlaması ise 25.02.1984 tarihi itibariyle KHK dahilinde meydana gelmiştir. Yasa hükmünde kararnamenin resmî gazetede yayımlandıktan sonra yürürlüğe girmiş ve farklı faizsiz ekonomik işletmeler 1985 senesinden beri aktif görevler içinde bulunmaya başlamıştır.

Faizsiz bankacılık hizmetlerine ilk olarak Al Baraka Türk Finans Kuruluşu 1985 yılında başlan işletmedir. %90’ı yabancı anaparadan oluşarak Al Baraka Türk Finans Kuruluşu meydana gelmiştir. Banka hizmetlerine ilk olarak 5 milyar anapara ile başlangıç yapmıştır. Bu anaparadaki en fazla oran ise Suudi Muhammed Al Faisal`a aittir.

Ekonomik işletmenin seneler içinde hizmetlerde artmalar oluşmuş ve 1989 yılı itibariyle 25 milyar TL düzeyinde bulunan anapara durumu 1991 yılı itibariyle 65 milyar TL düzeyine kadar artış meydana gelmiştir. 1993 senesinden beri sermayesi 130 milyar TL düzeyine ulaşmıştır. 2000 senesinde yeni bir ortağı olmuştur. İsviçre merkezli OLFO SA kuruluşu bankanın %96,5 payını almıştır. Bununla birlikte devam eden senelerde banka anaparasının %38,8'i Ülker Grubuna 2001 senesinde satılmıştır (Karaahmetoğlu ve Göncüoğlu, 2014).

Al Baraka Finans Kurumu hizmet vermeye Dallah Grubu'nun desteği ve Suudi asıllı bir yatırım kumrunun yatırımlarının katkıları ile 1985 senesinde başlamıştır. Topbaş Grubu ise belirtilen küme içindeki Türkiye topraklarındaki ortağıdır (Coşan, 2016: 43).

Bu kuruluşların hizmetlerini vermesinden sonra ise 1989 senesinde Kuveyt Türk Evkaf Finans Kurumu da aralarına katılarak hizmet vermeye başlamıştır. Kuveyt Türk içindeki en fazla hisse Kuveyt Finans Kurumunun elindedir. Bunun yanında Kuveyt Devlet Sosyal Güvenlik Fonu ile Vakıflar Genel Müdürlüğü de ortaklar arasında bulunmaktadır.

Belirtilen tüm işletmelerin hizmet veremeye başlamasından sonra Anadolu Finans Kurumu da 1991 senesinde hizmette bulunmaya başlamıştır. İlk %100 yerli anapara ile kurulan faizsiz ekonomik kuruluş Anadolu Finans Kurumudur. Anadolu Finans Kurumu HES grubunca meydana gelmesi ile 1999 senesinde ise bu kuruluş Boydak Grubu'na satılmıştır (Karaahmetoğlu ve Göncüoğlu, 2014:20).

1995 senesinde bu kurumların arasına İhlas Finans grubu da dahil edilmiş ve hizmet vermeye başlamıştır. Daha sonra 1996 senesinde Asya Finans Kurumu'nun faaliyete geçmesi ile devam etmiştir. 28 Nisan 1995 de hizmet vermeye başlayan İhlas Finans Kurumu bu kuruluşun paylarının %28,07'sinin halka sunulması meydana gelmiştir. Bu olaydan dolayı bu kuruluş borsada ilk kez işlem gören faizsiz finans kuruluşu olarak anılmasına neden olmuştur (Coşan,2016:44).

Takvimlerin 26 Ekim 1995'i göstermesinin ardından bankanın tarafınca %10'u İslam Kalkınma Bankasına ve %8'i ise Türkiye Diyanet Vakfına satılmıştır. Bunun yanına bankanın %15'i halka sunulmuştur. (Karaahmetoğlu ve Gönçüoğlu,2014:22). Ancak 2001 senesinde Asya Finans iflas etmiştir.

1.6.3. Katılım Bankacılığı Dönemi

Özel Finans Kuruluşlarının isim değişikliğe gidilmesi ile birlikte 19 Ekim 2005 tarih ile 54111 Sayılı yasa ile yapılan düzenlemelerle Katılım Bankaları ismini alarak hizmet vermeye başlamışlardır. Özellikle 1999 senesinde çıkarılan Bankacılık Kanunu ile birlikte Özel Finans Kurumlarının biçimsel olarak banka olmaları gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte 2005 senesinde uygulanmaya başlanan bu düzenleme ile bu kuruluşlar Katılım Bankası adı çatısında hizmet vermeye başlamıştır.

5411 sayılı Bankacılık yasası ile birlikte katılım bankalarının uygulayabilecekleri işlemler belirtilmiştir ve bu yasalar içinde uygulanabilmektedir. Bu yasa doğrultusunda katılım bankalarının görevi alıcılardan mevduat derlemek dışında olan bütün bankacılık hizmetlerini verebileceklerdir. Bu türdeki işlemleri yürüten bankaların katılım bankası adı çatısında incelenmesi yönünden değerlidir. Katılım bankası çerçevesinde değerlendirilmesi oluşabilecek kargaşaların önüne geçilebilmesi için önemlidir.

Şuanda katılım bankalarının 2 tanesi kamu bankası 3 tanesi de özel banka statüsünde faaliyetlerini sürdürmektedirler. Belirtilen bu katılım bankalarının adı; Vakıf Katılım, Finans Türk, Kuveyt Türk, Ziraat Katılım Al Baraka Türk, Finans Türk'tür. Belirtilen bu bütün bankaların 2015 sene sonundan beri etken büyüklüklerinin toplam rakamı yaklaşık olarak 120,3 milyar TL'dir. Bunun yanında 2015 sene sonundan itibaren bu bankaların toplam borçlarından arındırılmış anapara (öz kaynak) büyüklükleri ise yaklaşık olarak 10,6 milyar TL'dir.

1.7. Türkiye’de Katılım Bankacılığına Geçişte Önemli Nedenler

Faizsiz bankacılık sisteminin ilk olarak 1970’li senelerde Mısır’da meydana gelmiştir ve daha sonra da Suudi Arabistan’da kendine ortam bulup körfez ülkelerinde de kendine ortam bulmuştur. İlerleyen zamanalar da tam anlamıyla bir bankacılık yöntemi olmasa da çeşitli ve farklı isimlerle de Türkiye’de de faaliyet göstermeye başlamıştır. Bu durumda Devlet Sanayi ve İşçi Yatırımı adı ile Türkiye’de ilk kez 1975 senesinde kullanılmaya başlanmıştır. Bu yayılma aşamalarını 1980-1990’lı seneler arasında meydana gelen Özel Finans Kurumlarında yapılan çalışmalar tecrübe edilerek ilerlenen aşamalar gerçekleşmiştir. 2000’li senelere gelindiğinde ise Katılım Bankaları meydana gelmiştir. Bu türdeki bankalara gösterilen ilgi ve özenin giderek çoğalmasından sonra Türkiye’de de bu türdeki bankalar kendilerini ortaya koymaya başlamış ve bankaya verilen değer artmıştır. Bankacılık hizmetlerinin bir zorunluluk duruma gelmesi uluslararası ve ülkelerdeki yöntemlerde ortaya çıkan ekonomik nedenler zemin hazırlamıştır. Bu nedenlerden birkaçının alt başlıkları verilmiştir. Türkiye’de katılım bankalarının hizmet vermeye başlaması üzerine de ülkedeki değişik ticaret kesimlerinde de birçok hususta teşebbüslerin oluştuğu gözlemlenmiştir. Bu teşebbüslerin oluşmasında ki ana sebep faiz kullanımına karşı olumlu bakmayan yatırımcıların katılım bankaları oluştuktan sonra ellerinde bulunan kaynakları faizsiz bir şekilde pazarda değerlendirmeleri meydana getirmiştir. Aşağıda Katılım bankalarının ülkelerin ekonomisi üzerine olan katkıları alt başlıklar halinde gösterilmiştir (Güney, 2018:1540).

1.7.1. Atıl Fonların Değerlendirilmesi

Atıl fonların kullanılması katılım bankacılığının oluşması aşamasında yer alan en önemli nedenlerden biridir. Katılım bankacılığının amacı olan ülke içindeki yastık altı olarak da bilinen fonların kullanılmasını sağlaması olduğu için verilen değer daha da artmıştır. Özellikle de Türkiye’de hayatını sürdüren ve yastık altındaki paralarını faizsiz bir şekilde değerlendirmek isteyen vatandaşların bu taleplerinden dolayı katılım bankaları bir gereklilik haline gelmiştir. Faiz olmadan paralarını kullanmak isteyen kişiler bu durumda katılım bankaları için önem arz etmektedir.

Biriktikleri para ve malları faizsiz bankacılık modeli dahilinde faizsiz bir biçimde katılım bankalarında kullanmaları, ekonomiğe güçlü bir kaynak oluşturmaktadır. Ayrıca katılım bankaları Türkiye'nin ekonomik açıdan gereksinimi olan para kaynağını hem ülke içinden hem de ülke dışından gelir sağlamadaki payı oldukça fazladır. Ülke içinde ya da ülke dışında biriktirdikleri mal ve paraları faiz olmadan kullanma istekleri katılım bankalarına olan talebin artmasına ve sık sık kullanılmasına yol açmıştır (Coşan, 2016:38; Kartal, 2018:177).

Normal bankacılık hizmetlerinin faizli olması nedeniyle kullanmak istemeyen yatırımcıların biriktirmiş oldukları mal ve paraları kullanmasını sağlamayı katılım bankaları kendilerine amaç bilmiştir. Bu görevi üstlenen katılım bankaları ülke ekonomilerine önemli katkılarda bulunmaktadır. Şuanda hizmet veren bankaların Türkiye'de derleyebildikleri fon miktarı 1,3 trilyon TL civarındadır. Belirtilen bu fon miktarı içinde katılım bankaları tarafından derlenebilen fon miktarı ise yaklaşık olarak 74,5 milyar dolardır. Bu bakımdan katılım bankalarının elde ettikleri fon tutarı tüm bankaların derlediği fon tutarının %5,4'ünü meydana getirmektedir. Katılım bankaları tarafından derlenen fon tutarı beş yıllık dönem için de %5 dolaylarındadır. Belirtilen bu fon tutarlarının katkısıyla ülkenin ekonomik düzenine katılmakta ve ihtiyaç duyan kişilere yardım sağlanmaktadır.

2000 senesinde bankacılık hizmetleri dahilinde olan katılım bankaları 1,8 milyar TL fon derleyebilmişken 2016 senesine varıldığında katılım bankaları 74,5 milyar TL fon derlemiştir. Belirtilen bu tutarlar katılma hesaplarından ve özel cari hesaplardan sağlanan tutarlardır. 2016 senesinde de ek olarak sukuk gereksinimlerden yaklaşık olarak 3,8 milyar TL fon sağlaması meydana gelmiştir. Belirtilen bu fon tutarlarının da giderek artacağı düşüncesi söz konusudur. Katılım bankalarının Türkiye ekonomisinde %5'lik bir hissesi olduğu düşünülecek olursa bu modelin ne kadar önemli olduğu ortaya çıkmaktadır.

1.7.2. Sermaye Girişinin Sağlanması

Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü'nün (OPEC) ortaya koyduğu kararlar dolayısıyla özellikle 1970'li senelerden sonra meydana gelen petrol fiyatlarında yükselişler belirlenmiş ve bu durumun sonucu olarak petrol ihracında bulunan ülkelerde çok fazla tutarlardaki anapara birikimi meydana gelmiştir. Yüksek seviyede oluşan anapara birikimleri bu anaparaların değişik sektörlerde kullanılmasını gereksinimi meydana gelmiştir. Bu durumların yaşanmasından ötürü de katılım bankaları bir gereklilik durumuna gelmiştir. Katılım bankacılığı modelinin değerli bir duruma gelmesinde İslam ülkelerinin iktisadi seviyelerini ilerletmek istemeleri ve iktisadi seviyesi yüksek olup da faiz hassaslığı bulunan ve ellerinde yüksek meblağlarda bulunan anaparaları kullanmak isteyen ülkelerin talepleri üzerine olmuştur. Bu olaydan ötürü anapara ihtiyacı olan ve İslam ülkelerinin anapara fazlalarını kullanmak istemesi için önemli olan bu model Türkiye tarafınca da gerekli bir duruma gelmiştir. Yabancı sermaye girdilerine gereksinimde bulunmasının sebebi ekonomik güçlenmeye ve ilerlemeye katkısı olduğundan dolayıdır. Bu yararların oluşu Arap ve Ortadoğu ülkelerindeki fazla sermayenin Türkiye'ye girişinin yapılabilmesi için faizsiz bankacılık ya da katılım bankacılığı hizmetlerine önemli roller düşmektedir (Coşan, 2016:29).

Petrol zenginliği olan ülkelerin ellerinde bulunan anapara birikimi katılım bankacılığının ilerlemesinde ve güçlenmesinde katkısı olmaktadır. Bu durumda katılım bankalarının vazifesi petrol kaynağı olan ülkelerin ve petrol işletmelerin ellerinde bulundurdukları anaparanın ekonomi içerisine dahil edilmesi ile belirtilen sermayenin bu anaparaya gereği bulunan bölümlere iletilmesini sağlamaktır. Türkiye'de bu sistem kapsamında körfez bölgesinde yer alan anapara birikimini ülke ekonomisine sokulması talebini gerçekleştirme düşüncesindedir. Ülkelerin gelişebilmesi ve ilerlemesi için Yabancı kaynağa gereksinimi olduğu açıkça ortadadır. Körfez bölgesinde yer alan anapara birikimini ülke ekonomisine sokulması talebini gerçekleştire bilmek için katılım bankalarının ilerleme göstermesi oldukça önemlidir (Gönen, 2017:74).

Dünya ve Türkiye de toplam fonların sadece %4'ünü faizsiz bankacılık fonları meydana getirmektedir. Ek olarak belirtilen bu fonların, %17'si Malezya, %36'sı İran %14'ü ise Suudi Arabistan'da bulunmaktadır. Faizsiz bankacılık ya da diğer adıyla Katılım bankaları olanaklarının artırılması ve dünyadaki fonlardan daha fazla hisse sahibi olabilmeyi gösterecektir.

1.7.3. Reel Sektörün Gelişimine Katkı Sağlanması

Katılım bankaları parasal yöntemden faiz getirisi elde edebilecekleri çalışmalarda bulunmamaları gereklidir. Katılım bankaları bu hususta bir fiil üreten bölüme fon sağlayabilecek hizmetleri gerçekleştirmesi gerekli bir durumdur. Bu durumdan dolayı da üretici işletmelere kanunen belirlenmiş huşularla kredi sağlamak yerine katılım bankalarının parasal yardımlarda bulunması daha mantıklı bir davranıştır. Katılım bankaları yararlandıkları farklı parasal sistemleriyle üretimi ilerleten sabit yatırımlarla beraber ticari ve sınai yatırımların ilerlemesi sağlanarak iktisadi yönetime fon bulmaktadır. (TKBB, 2009:28; Çakar, 2018:86).

Katılım bankalarının günümüzdeki koşullarda iktisadi olarak kattıkları yararlar gün geçtikçe daha da artmaktadır. 2010 senesinde Katılım bankaları ekonomiye 32 milyar TL fon bulmuşken 2016 senesine varıldığında bu fon 81,8 milyar TL'ye kadar gelmiştir. Katılım bankaları bu fonları bulurken, kar-zarar ortaklığı, finansal kiralama ve üretim desteği gibi yollardan yararlanmaktadır.2016 senesine ait verilere göre sağlanan 81,8 milyar TL'nin %58'i kuruluşlara iletilen üretim desteği dahilinde anaparaya gerek duyan bölgelere ulaştırılmıştır. Bununla beraber finansal kiralama ve kar-zarar ortaklığı için kullanılan fonlar ise yaklaşık %10 civarlarındadır.

Paranın ekonomik sisteme dahil edilmesi için para ya da sermayenin sadece tasarruf gayesi ile değil de bunun yanında tasarruf amacıyla kullanılması etkili olmaktadır. Katılım bankacılığı hizmetleri ile birlikte insanların ellerinde uzun sürelerdir buldukları yastık altı paraları ya da kötü gün amacı ile ayırdıkları para birikimlerinin faizden dolayı ekonomiye katılamaması olayının önüne geçmiştir. Bu husustan dolayı iktisadi sistem ve gerçek kesim yarar sağlamaktadır.

Bütün bunların yaşanıyor olması da tarım ve sanayinin ilerlemesinde katkıda bulunmaktadır.

1.7.4. Siyasi Sebepler

1980'li senelerle birlikte Türkiye'de dış ticaret politikalarının aktif bir şekilde uygulanmaya başlandığı görülmektedir. Küreselleşmenin meydana getirdiği tesirlerle Türkiye, Arap ve Orta Doğu coğrafyası ile ekonomik, sosyal ve politik etkileşimleri güçlü bir hale getirmek ve ilerletmek talebi içinde olmuştur. Türkiye'nin daha öncede oluşturduğu maddi ve manevi etkileşimler bu temellere dayanarak kurulmuştur. Ülkeler arasında etkileşimlerin iyi yönde yapılan ticari adımlar sadece ekonominin gelişmesini değil siyasi etkileşimler açısından da önemli katkılar sağlamaktadır. Katılım bankacılığının ilerlemesi Orta Doğu ve Arap ülkelerinin elinde bulunan petrol gelirlerinin Türkiye'ye aktarılmasının yapılabilmesi için önemli bir teşebbüs olmuştur.

1.7.5. Finansal Krizlerinin Önlenmesi

Bankacılık sektörü iktisadi yöntem ve parasal sistem doğrultusunda meydana gelen krizlerden fazlaca etkiye uğramaktadır. 2008 senesinde meydana gelen küresel krizden pek çok dünya ülkesindeki sektörler etkilenmiş ve sonucunda fazlaca finansal işletme batışı yaşamıştır. Bu krizden en az hasarla kurtulan kuruluşlardan biri faizsiz finans kuruluşları olmuştur. Bu bakımdan finansal krizlerin en az hasara yol açtığı faizsiz finans kuruluşları arasında katılım bankaları bankacılık bölümünde kendine önemli bir yer edinmiştir.

Özellikle 2008 senesinde yaşanan iktisadi krizle beraber faizsiz finans kurumlarına gösterilen alaka da kayda değer bir artış olmuştur. Bunun yaşanmasındaki asıl neden ise bu kuruluşların diğer bankalardan farklı olarak minimum riski içinde barındırıyor olmasıdır. Küresel krizin yaşanmayışının esasında finanstan kurlmalarının gerçek bölümlerden ayrılarak fiyatlar genel düzeyini aşırı arttırması yer almaktadır. Bunun yanında başka bir sorunda bu yükselişler içerisinde problemler mal, mülk, paranın (varlık) var oluşudur.

Katılım bankalarındaysa belirtilen bu işlemler yer almamaktadır. Katılım bankalarında bunun yanında risk ve kurguyu uygun görmemekle birlikte menkul kıymetleştirmede gerçekleştirilmemektedir (TKBB, 2010:29). Katılım bankalarının krizlerden en az hasarla kurtulabilmesi için belirtilen bu aşamaların yapılmaktadır.

1.7.6. Sektörde Çeşitlilik Yaratma

Katılım bankacılığının finansal yapı kapsamında parasal sisteme değişik bir yönden fon bulma yeteneğinin bulunması bu sistemde fazlaca çeşitlinin kaçırılmaması yönünden oldukça önemlidir. Kişilerin bu sisteme katılmasının sağlanması için parasal sistemdeki araçların çeşitli olması gereklidir. Bu yönden katılım bankalarının bir başka yararı da değişik kuruluşları ve kişilerin parasal sistem içerisinde yer almasıdır.

1.7.7. Kayıt Dışı Ekonominin Önüne Geçilmesi

Resmi olmayan belgelerin iktisadi yapının içinde bulunuyor olmaları Türkiye'nin önemli problemleri arasında yer almaktadır. Resmi olmayan illegal belgelerin olması vergi açıklarının meydana gelmesinde sebep olmaktadır. Katılım bankaları ise bu durumun yaşanmasının önüne geçmek için alımı ya da satımı gerçekleştirilen bütün ürünlerin reel tutarları doğrultusunda belgelenmesini sağlayarak vergi açıklarının yaşanmasına mani olmaktadır (TKBB, 2010:28).

Katılım bankalarının faaliyetlerini gerçekleştirirken yararlandığı muharaba yolu ile alakalı birtakım örnekler verilebilecektir. Bu hizmetler dahilinde malların satılacakları ücretlerin üstüne kâr payı da ilave edilerek satış işleminin gerçekleştirilecektir. Bu uygulamalar esnasında alıcılar ise ürünleri görebilmekte ve bu şekilde satın almaları söz konusudur. Bu hususların bir diğer faydası da fonun ne şekilde kullanılacağına ortaya çıkmasını sağlamaktadır.

1.7.8. İstihdamın Artması

Katılım bankalarının parasal sisteme ve iktisadi sisteme katmış olduğu bir başka yararda istihdamın sağlanması üzerine olan yararlarıdır. İstihdamın artırılması hem sektör için yarar sağlarken hem de iktisadi sistemin bütününe yararı bulunmaktadır. Bankaların yararlandıkları istihdam seviyesi yükselmektedir çünkü gün geçtikçe katılım bankalarında ve kollarında bir yükseliş gözlemlenmektedir. Bu husustan da hareketle Türkiye bu çeşitteki bankaların önemi açıkça ortadadır.

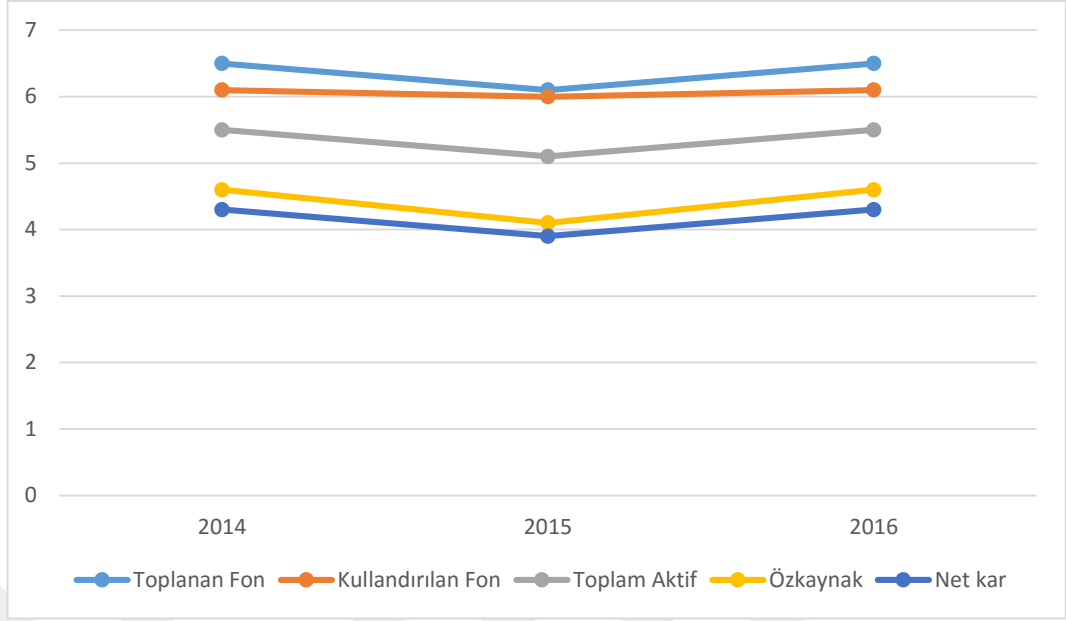
1.8. İstatistiklerle Türkiye’de Katılım Bankacılığı

Sektör bazındaki inceleme 2011-2016 yılları için yapılmıştır. 2011 yılı öncesi veriler TKBB yayınlarında mevcut değildir.

Tablo 1. Katılım Bankalarının Finans Sektöründeki Payı 2011-2013

	Aralık 2013	Aralık 2012	Aralık 2011
Toplanan Fon	6,5	6,1	6,5
Kullandırılan Fon	6,1	6,0	6,1
Toplam Aktif	5,5	5,1	5,5
Öz Kaynak	4,6	4,1	4,6
Net Kar	4,3	3,9	4,3

Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr/mukayeseli-tablolar>

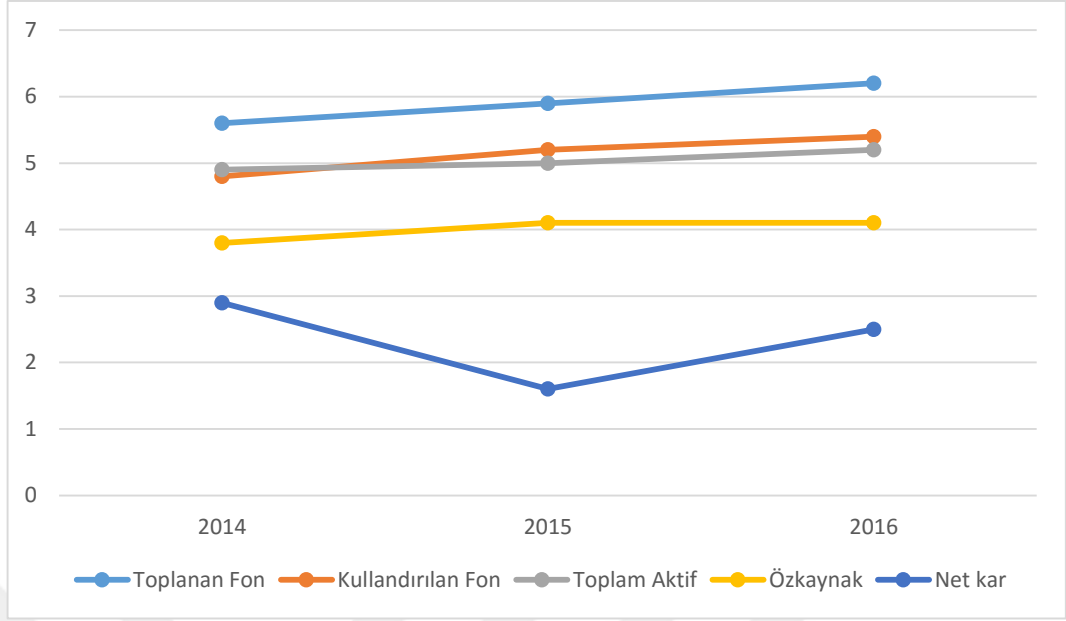
Şekil 4. Katılım Bankalarının Finans Sektöründeki Payı 2011-2013

Finans sektörü kapsamında yatırım bankalarının payları incelendiğinde; süreç içerisinde yatırım bankalarının paylarının yükseldiği ifade etmek mümkündür.

Tablo 2. Katılım Bankalarının Finans Sektöründeki Payı 2014-2016

	Aralık 2016	Aralık 2015	Aralık 2014
Toplanan Fon	5,6	5,9	6,2
Kullandırılan Fon	4,8	5,2	5,4
Toplam Aktif	4,9	5,1	5,2
Öz Kaynak	3,8	4,1	4,1
Net Kar	2,9	1,6	2,5

Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr/mukayeseli-tablolar>

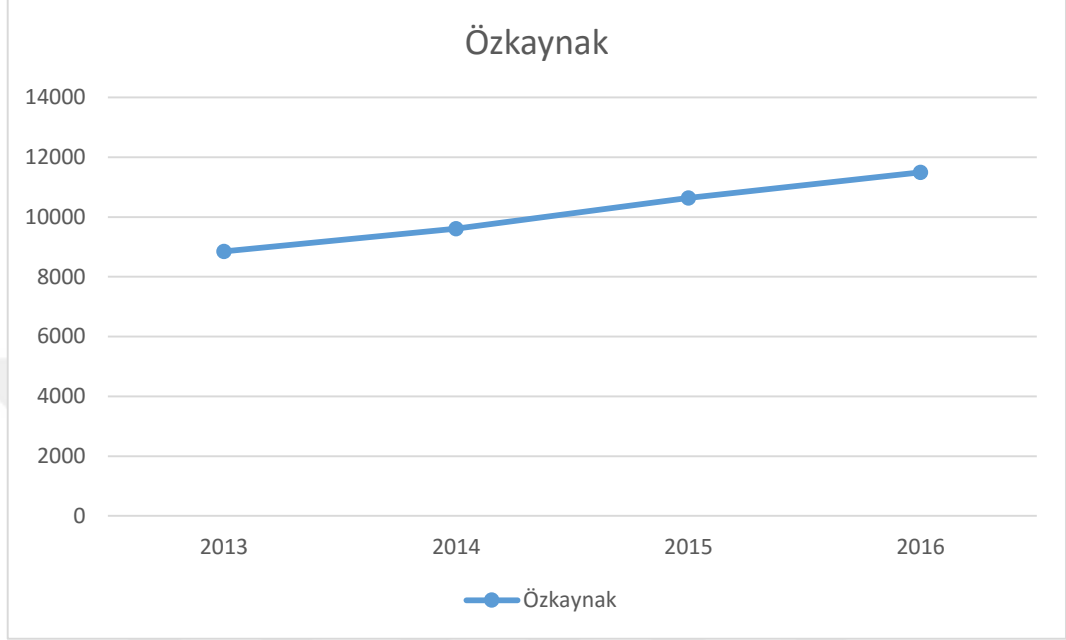

Şekil 5. Katılım Bankalarının Finans Sektöründeki Payı 2014-2016

Katılım bankalarının finans sistemi içerisindeki payı değerlendirildiğinde ise katılım bankalarının yıllar içerisindeki payının yatay olduğunu ifade etmek mümkündür. 2011 ile 2016 yılları arası incelendiğinde, finans sektörü içerisinde katılım bankalarının düzeyinin stabil olduğunu ifade etmek mümkündür. Ülkede bankacılık sektörü kapsamında ortaya çıkan büyüme düzeyi, aynı oranda katılım bankalarına da etki etmektedir.

Aşağıdaki grafikte katılım bankalarının yıllar itibariyle özkaynak durumları yer almaktadır.

Şekil 6. Katılım Bankalarının Özkaynak Durumu (Bin TL)

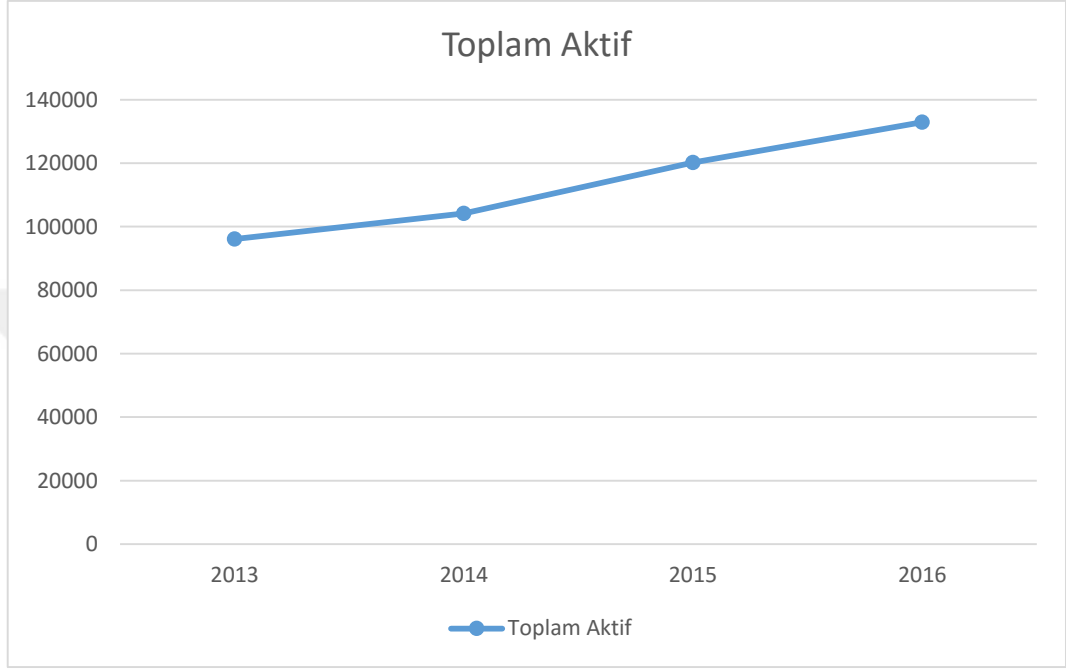

Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr/mukayeseli-tablolar>

Katılım bankalarının yıllar itibariyle özkaynak durumları incelendiğinde, her geçen yıl özkaynak durumunun arttığı görülmektedir. Bu durum katılım bankalarının sürekli olarak gelişim kaydettiğini göstermektedir.

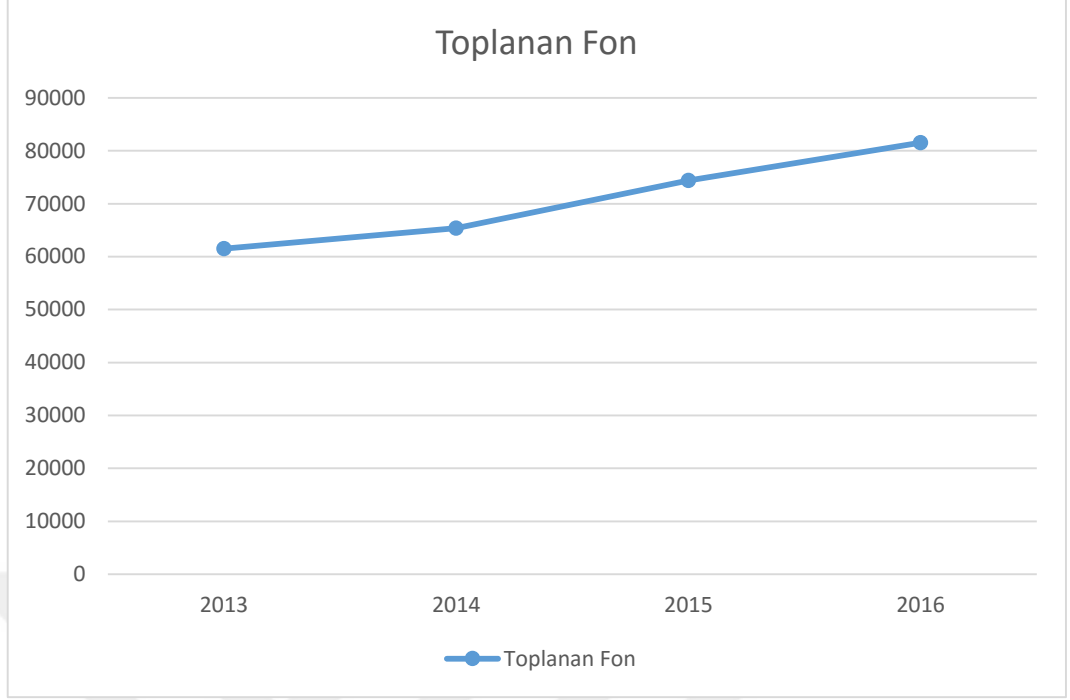
Katılım bankalarının yıllar itibariyle toplam aktif durumları incelendiğinde, yıllar itibariyle toplam aktif durumunun sürekli olarak arttığı kaydedilmiştir. Bu durum aşağıdaki şekilde incelenmiştir.

Şekil 7. Katılım Bankalarının Toplam Aktif Durumu (Bin TL)

Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr/mukayeseli-tablolar>

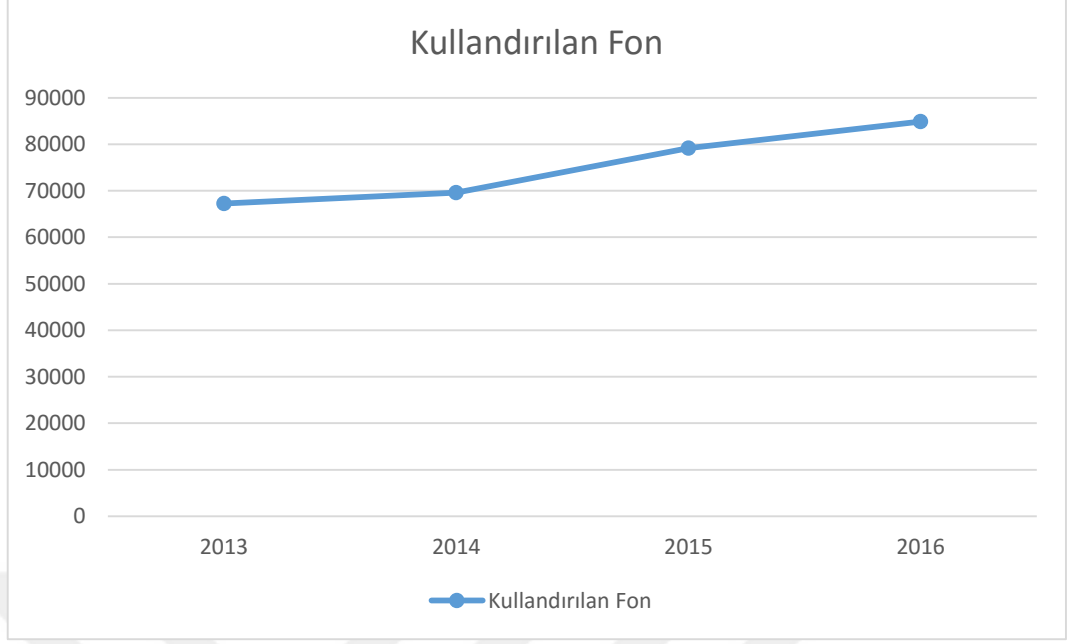
Aşağıdaki grafikte katılım bankalarının yıllar itibariyle toplanan fon durumları yer almaktadır. Katılım bankalarının yıllar itibariyle toplanan fon durumları incelendiğinde, her geçen yıl toplanan fon durumunun arttığı görülmektedir. Bu durum katılım bankalarının sürekli olarak gelişim kaydettiğini göstermektedir.

Şekil 8. Katılım Bankalarının Toplanan Fon Durumu (Bin TL)

Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr/mukayeseli-tablolar>

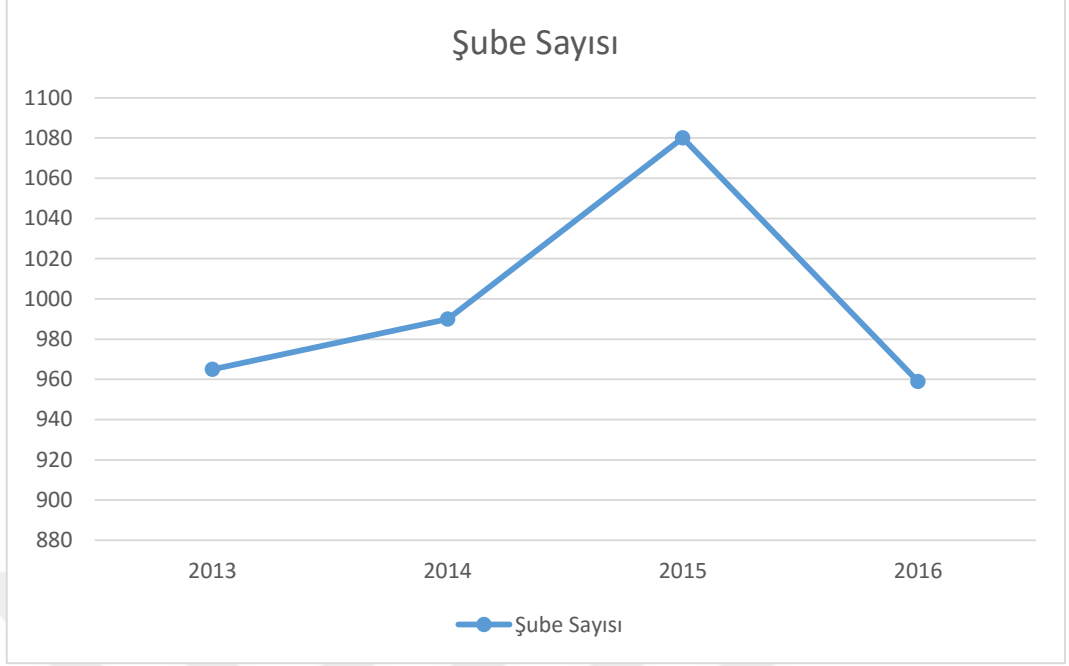
Aşağıdaki grafikte katılım bankalarının yıllar itibariyle kullandırılan fon durumları yer almaktadır. Katılım bankalarının yıllar itibariyle kullandırılan fon durumları incelendiğinde, her geçen yıl kullandırılan fon durumunun arttığı görülmektedir. Bu durum katılım bankalarının sürekli olarak gelişim kaydettiğini göstermektedir.

Şekil 9. Katılım Bankalarının Kullandırılan Fon Durumu (Bin TL)

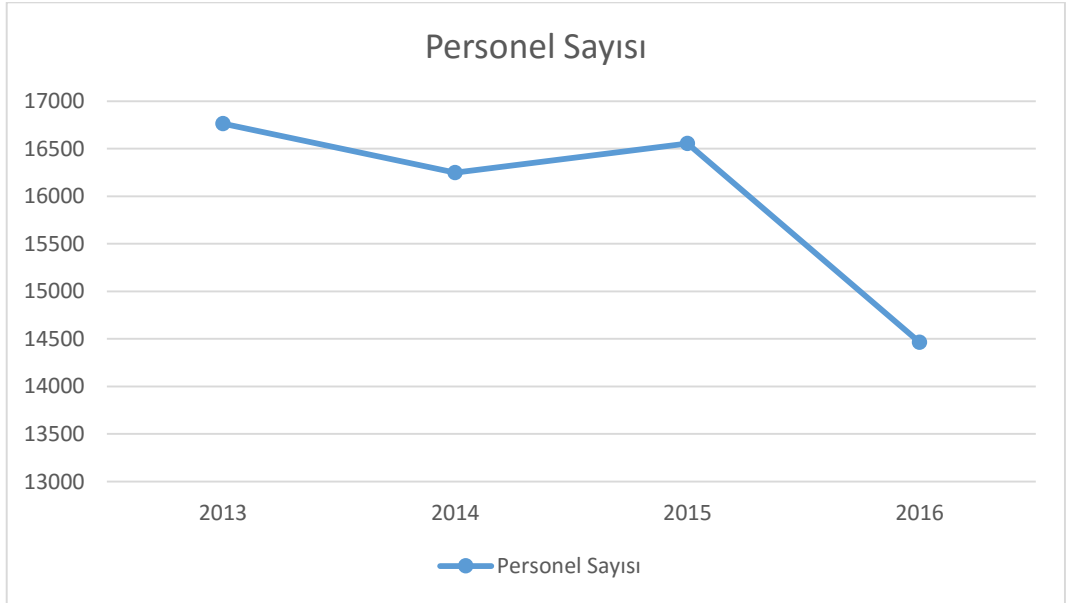
Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr/mukayeseli-tablolar>

Aşağıdaki grafikte katılım bankalarının yıllar itibariyle şube sayıları ve personel durumları yer almaktadır. Katılım bankalarının yıllar itibariyle şube durumları incelendiğinde, 2015 yılında önemli bir artış kaydettiği bununla beraber 2016 yılında önemli bir düşüş yaşandığı açıktır.

Şekil 10. Katılım Bankalarının Şube Durumu

Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr/mukayeseli-tablolar>

Şekil 11. Katılım Bankalarının Personel Durumu

Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr/mukayeseli-tablolar>

Katılım bankalarının personel durumu incelendiğinde 2016 yılında önemli bir düşüş yaşandığı görülmüştür. 2013-2015 döneminde benzer seviyede personel sayısı mevcutken 2016 yılında önemli bir düşüş kaydedilmiştir.

Katılım bankalarının finans sektöründeki payı incelendiğinde, katılım bankalarının özellikle finans sektöründe önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Bankacılık ve finans sektöründeki büyümede ve gelişmede katılım bankalarının rolü tartışılmazdır. Mevduat toplama ve fon kullandırma çalışmaları kapsamında katılım bankaları finans sektörü içinde önemli bir yere sahiptir.

İKİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL SİSTEM VE FİNANSAL DERİNLİK

2.1. Finansal Sistemin Temel İşlevleri

Finansal yöntem, ekonomik birimlerin ellerinde tuttıkları atıl fonları, reel sektör yatırımlarını para yada kredi ile desteklemek gayesiyle fon isteğinde bulunanlara iletilmesinde görev almaktadır. Getirisi maksimum olan taraflara doğru yol gösterilerek kaynak ayrılmasında etkin olması sağlanmaktadır (Levine, 2004:5). Kişisel tasarrufa sahip olanların pazar şartlarına kullanmalı pahalı ve güçtür. Çoğunlukla geri vermek amacıyla fon isteğinde bulunanlar fon bulanlara oranla daha çok ve daha doğru bilgidedirler. Bu taraftan incelendiğinde fon isteğinde bulunanlar ile fon sağlayanlar arasında bir bilgi bakışimsızlığı meydana gelmektedir. Tasarrufu bulunan yatırımcıların isteklilik duymamasının sebebi yatırımları kullanırken tam bilgiye sahip olmamalarıdır. Bilgi elde etmenin maliyetlerinin fazla olması durumunda anapara getirisinin yüksek yerlere iletilmesine mani olmaktadır.

Finansal ilerleme ile orantılı olarak finansal yöntemin aracılık işlevi de ilerlemektedir. İlk başta en fazla bankalar tarafından ekonomik ilerlemenin çalışmalarına aracılık yapılırken daha sonradan bunun yerini yeni finansal araçlar almıştır. Finansal ara buluculuk işlerinde uzmanlaşmış kişiler olduğundan dolayı tasarrufların ayrılmasında getirisi fazla olan yatırım koşullarını açıklamakta ve fon isteğinde bulunanlara kredi verilip verilmeyeceğini incelemede ortalama küçük yatırımcıya göre ayarlanan minimum maliyeti sağlamaktadır (Khan, 2000:6). Sermayenin verimli olma durumunu finansal ara bulucuların elde ettikleri bilgilerin yardımıyla riskli yalnızca fazla getirili yatırımları karşılanması yükseltmektedir. Finansal araçlar yardımıyla sermaye dağılışında etkin olma durumu gerçekleştiği boyutta ulusal gelirden de artış meydana gelecektir.

Aracılık maliyetlerinin düşmesi ile birlikte yatırım maliyetlerinin de azalması finansal yöntemin en mühim fonksiyonlarından biridir. Finansal sektördeki ilerleme ile birlikte eş anlı olarak finansal kuruluşlar tarafından arz edilen çalışmalarda meydana gelen rekabet, borç faizlerinde de azalma oluşturularak maliyetleri aşağıya indirmektir. Finansal sistemin araçlar ile bu şekilde maliyetlerini indirdiği boyutta tasarrufların daha fazla bir kesiminin daha yüksek getirili yerlere yönlendirilmesine olanak tanımakta ve o boyutta da verimlilik sağlanmaktadır. Bununla birlikte finansal kuruluşlar; idarecileri ve firmaları gözlemleyerek değerlendirilen kaynakların isabetliliğini izleyebilmektedir (Levine, 2004:667).

Finansal piyasaların esas özellikleri içinden en göze çarpanı belirsizlik ve bu belirsizlikten kaynaklanan risk etkeninin olmasıdır. Finansal yöntem risk etkenini düşürmek için yatırımda bulunmak isteyen yatırımcıların yatırım alanlarını farklı konulara yönlendirerek sağlamaktadır (Mishkin, 2004:32). Hane halklarının riskinin artmasına yol açan tasarrufların değişik bölümlerde değerlendirilmesi aynı zamanda ferdi tasarımlarla alakalı bilinmezliklerin yaşanmasına da engel olmaktadır. Risk farklılığının ve belirsizliğin düşürülmesi tasarrufların fazlalaşmasında da özendirici görevde bulunmaktadır (Khan, 2000:6).

2.2. Finansal Derinleşme Ölçüleri

Finansal değişim evresinde tasarrufları yatırımlara çeviren yolların yaygınlaşmasını sağlamak finansal derinlik olarak tanımlanır. Finansal kısıtlamaların azaltılması ya da tamamen ortadan kaldırılmasından sonra finans piyasası hizmet arz eden kuruluşların rakamını fazlalaşması finansal değişmeyi meydana getirmektedir. Kişi başına düşen parasal çalışmalar ve kuruluşlardaki artma ve finansal kaynakların gelire olan derecesindeki artma biçiminde de finansal değişme tanımlanabilir (Aslan ve Korap,2006:2). Finansal derinleşme finansal yöntemin ulusal ve uluslararası tasarruflarının yapılmasına sebep olan seviyenin bir ölçüsüdür. Bu açıklamadan yola çıkarak finansal yöntem yalnızca finans bölümünde meydana gelen fonların gerçek sektöre iletebildiği boyutta derinleşmiş ve ilerlemiş anlamına gelir (Oskay, 2000:3).

Derinliğin gerçekleştirilemediği bir finansal yöntemde sağlanan fonlar finansal yönetim dışına çıkamamaktadır. Durum böyle olunca da istenmeyen biçimde sistemin içerisinde hapsolmakta ve parasal kazanca çevrilmekte, kısacası para ile para elde edilmektedir. İktisadi büyüme üstünde uzun dönemde istenmeyen kötü yönlerin oluşmasında gerçek sektör yatırımlarının finansının sağlanamaması etkili olmuştur. Bir iktisadi sistemde finansal derinliğin ölçülememesinden dolayı fazlaca sayıda hesaplama yolu vardır. “Finansal araç türünün çoğalması” ve “finans piyasalarında hizmet veren kuruluşların rakamının ve türünün çoğalması” finansal derinlik işaretleri arasında bulunduğu belirtilmektedir. Fakat bu genel işaretlerin yanında seçici işaretlerde bulunmaktadır. Seçici işaretler beş alt başlık altında açıklanabilir (Lynch, 1996:12). Bu işaretler; yapısal göstergeler, miktar göstergeleri, ürün çeşitliliği, reel faiz ve değişim maliyetidir.

2.2.1. Miktar Göstergeleri

Miktar göstergeleri 3'e ayrılmaktadır bunlar; kredi büyüklükleri, sermaye piyasası büyüklükleri ve parasal büyüklüklerdir (Kar, 2001:157). Parasal büyüklükler, geniş tanımlı para arzı (M2)'nin ve dar tanımlı para arzı (M1) milli gelire oranıdır. Yürütülen faaliyetlerde çok sık yararlanılan finansal değişme işaretlerinden birisi M2/GSYİH oranıdır. Geniş tanımlı para arzının gelire oranını belirtmekle beraber ülkesinin parasallaşma birimini de açıklar. Bankacılık yönteminin kullanılması seviyesi ile ilgili bilgiyi hane halklarına ifade eder. M2 para stokuna ek olarak bir bölüm banka fonlarının toplamından meydana gelen büyüklüğün GSYİH' ya oranına eşit olan bir diğer parasal boyut oranı da M3/GSYİH oranıdır. Finansal piyasaların kalkınmışlığı bu oranlara göre belirlenir eğer oran fazla ise finansal piyasa kalkınmıştır anlamına gelmektedir.

Finansal kalkınma belirtisi olarak kullanılan kredi büyüklükleri ise özel sektöre verilen kredilerin milli gelire oranı (ÖSKH/GSYİH), yurtiçi toplam kredi hacminin milli gelire oranı (YİKH/GSYİH) ve özel sektöre verilen kredilerin toplam kredi hacmine oranı (ÖSKH/YİKH) olmak üzere 3 adet sınıflandırması bulunmaktadır (Yeldan, 2003:32);

Borsa kapitalizasyon oranı sermaye piyasası ile ilgili kullanılan işaretlerdir. Borsa kapitalizasyonu oranı; menkul kıymet borsası reel işlem hacminin GSYİH' ya oranı ile açıklanır. Finansal derinleşme sermaye piyasalarının kalkınmasını da içinde bulundurmaktadır. Borsa kapitalizasyon oranının yükselmesi piyasaların kalkınmışlığının bir boyutu olarak değerlendirilmesinin sebebi sermaye piyasaları kalkındığında firmalar direkt olarak krediye ulaşma bildikleri içindir (Başoğlu ve Ceylan, 2001:512).

2.2.2. Yapısal Göstergeler

M2/M1 oranı finansal yöntemim kalkınmasını yapılan yönden hesaplayan orandır. M2/M1 oranındaki artış finansal yöntemin yapısına ilişkin mühim bir kalkınma işaretidir. Çünkü bu oranın yükselmesi iktisadi bölümlerin ellerinde bulunan paranın zaman geçtikçe daha fazla kesitinin vadeli mevduat olarak kullanılmasından kaynaklanmaktadır (Lynch, 1996:12). Finansal yöntemin kalkındığı ülkelerde bu oran 5'le 8 arasında bir oran olabilir. Bir başka yapısal işaret ise, FIR (Financial Irrelations

Ratio) = Toplam Finansal Varlıklar/ GSYİH biçiminde açıklanabilir. "Finansal İlişkiler Oranı" olarak isimlendirilen bu orana bakılarak gelişme oranı hesaplanabilir. Bu oran ne kadar fazla ise ülkenin finansal gelişme oranı o oran kadar fazladır (Goldsmith, 1987:26).

Reel Faiz: Faizlerin negatif olması durumunda tasarrufların bu olaydan kötü bir şekilde etkiye uğraması sebebiyle özellikle gelişmiş olan ülkelerde finansal kalkınmanın esas koşulu reel faiz oranlarının pozitif olması gerektiğidir. Finansal kalkınma seviyesinin tespit etmek için uygulanan en mühim işaret iktisadi sistemdeki reel faiz oranları seviyesi ve reel faiz oranlarındaki esnekliklerdir. Aynı zamanda faiz oranlarının değişen konjoktüre süratle ayak uydurduğunu ifade etmektedir (Kar ve Ağır, 2005:12). Finansal derinleşme, gelişme ve ara buluculuk hizmetlerinin faiz oranlarına tabi olduğu algısına bakarak reel faiz oranlarını finansal değişken olarak kullanan fazlaca araştırmalar vardır. McKinnon Shaw varsayımından yola çıkarak reel faiz oranlarının değişken olarak kullanılmaya başlanmıştır. Varsayımın esasında reel faiz oranlarındaki yükselişin finansal

tasarrufları, dolayısıyla yatırımların finansmanında kullanılabilir fonları ve yatırımları yükselteceği tezi bulunmaktadır (Erim ve Türk, 2005:27).

Ürün Çeşitliliği: Finansal kalkınmanın bir başka kıstası finansal piyasalarda yararlanılan araç türülülüğünün fazlaşması ve bu araçların giderek daha çok kişi tarafından yararlanılabilir duruma gelmesidir. Çoğalan fon isteğinin sağlanabilmesi için finansal yöntemde daha çok aracın yararlı biliniyor duruma gelmesini gereklidir (Oskay, 2000:19). Finansal derinliği güçsüz olan piyasalarda tahvil, kredi, bono vb. temel finansman gereçleri yer alırken gelişmiş, güçlü piyasalarda future, forward, swap, opsiyon gibi türev ürünler yer almaktadır.

Aracılık Maliyetleri: Finansal yöntem, aracılık fonksiyonunda yatırımcılardan elde ettiği kredi faiz oranı ile tasarrufu olanlara ilettiği mevduat faiz oranı arasındaki farkı aracılık maliyeti olarak ayırmaktadır. Aracılık maliyetlerinin aktif yürüyen finansal bir sistemde yüksek olmamalıdır. İşlem maliyetlerinin az olması durumunda yatırımlara iletilebilecek fon miktarı da o kadar az olacaktır (Kar ve Ağır, 2005:17). Uzun dönemde devamlılığı sağlanabilecek bir büyüme için finansal yöntemin aracılık maliyetlerini minimuma çekmesi ön şarttır. Finansal aracılık maliyeti, mevduat faiz oranı ile kredi faiz oranı arasındaki marj ile belirlenmektedir (BDDK, 2006:18).

Finansal yöntemin ekonomik gelirin arttırabilmek için fonksiyonlarını uygulayabilmenin yanında birde finansal derinliğinde oluşmuş olması gereklidir. Birçok yapıtta finansal kalkınma ve iktisadi büyüme üzerine fazlaca araştırma çalışmaları yapılmıştır. Bununla birlikte Lucas (1988:4), finansal piyasalar ile büyüme arasındaki bağı gözlemleyen bilim insanları finansal piyasaların büyüme üzerindeki etkisinin söylendiği derece de olmadığını belirtmişlerdir. Ekonomik büyüme iki kaynağa ayrılmaktadır. Bunlar; beşerî sermaye ve fiziksel sermayedir. Eğer sadece bu iki kaynak türü büyüme hızını ve ekonomik kalkınmayı açıklıyor ise finansal piyasaların ekonomik büyümeyi ufak bir şekilde etki yaratabilmektedir.

2.3. Finansal Derinleşmeyle İlgili Modeller

İktisadi büyüme ve finansal kalkınma arasındaki bağ ifade edilebilmesi için pek çok sistem ortaya atılmıştır ve bu sistemler iki esas düşünceye dayanmaktadır. Bu bakış açılarından birincisi McKinnon (1973) ve Shaw (1973' ın 1973 senesinde ikisi de tek başına yaptığı araştırmalarda ortaya çıkarttıkları fikirleri baz alan Finansal Baskı Okulu ve ikincisi de bu fikrin bir seçeneği olan Yapısalcı Okul' dur. Finansal baskıların kaldırılması ile birlikte finansal kalkınma ve ekonomik büyüme arasındaki bağa bağlı olarak meydana getirilen modellerin başını çeken McKinnon-Shaw sisteminden örnek olarak daha sonlarda da Fry (1989), Kapur (1973), Mathieson (1980) gibi pek çok sayıdaki ekonomi uzmanı kendi sistemlerini meydana getirmişlerdir..

2.3.1. Finansal Baskı Okulu: McKinnon-Shaw Modeli

Devletin yasal-siyasi düzenlemeler yoluyla ülkenin finansal çalışmalarını çevirmesi ve finansal malların fiyatlarına müdahalede bulunması finansal baskı olarak tanımlanabilir. Kaynak dağılımını denetim altında tutmak ve kamu açıklarını minimum maliyetle karşılayabilmek için hükümetler finansal baskıları uygularlar.

Fon isteklerini sağlayabilmek için yasal cezayla korkutarak kamu kağıdı kullanılmasını üstelerek yada az faizli kaynakları tercih etmektedir. Kamu kağıdı tutma zorunlulukları ve Yüksek rezerv karşılığı oranları finansal kurumların elde ettikleri fonları özel sektöre iletme imkanlarını sınırlandırmakta ve finansal piyasaların aracılık işlevlerini tam anlamıyla uygulayabilmelerine mani olmaktadır (Fry, 1989:14). Finansal baskı yöntemlerinin ne seviyede işe yaradığını belirleyebilmek için finansal yöntemde kamuya ne kadar fon ayrıldığıdır. Elde edilen fonların ne kadar fazla bölümü kamuya iletiliyorsa finansal baskı sistemlerinin o nebze işe yaradığını gösterir. Bu durumda kamuya iletilen fonlar özel sektöre gidecek olan fonları daralttığından dolayı olumlu olmayan etkiler ortaya çıkarabilir (Denizer vd, 1999:3). Bu düzenek doğrultusunda finansal baskı McKinnon Shaw sisteminin meydana gelmesindeki esas belirleyici olmuştur.

Finansal baskıyı ortaya çıkaran hususlar döviz kuru kontrolleri, kredilerin iktisadi gerekleri, faiz oranları ve fazla rezerv oranlarından daha fazla politik kararlar dahilinde yönlendirilmesidir. İktisadi sistemin dönem de büyümesine mani olan faktör finansal piyasaların üzerinde oluşan baskı ve denetlemeler yatırımlar için gereken tasarrufları azaltmasıdır.

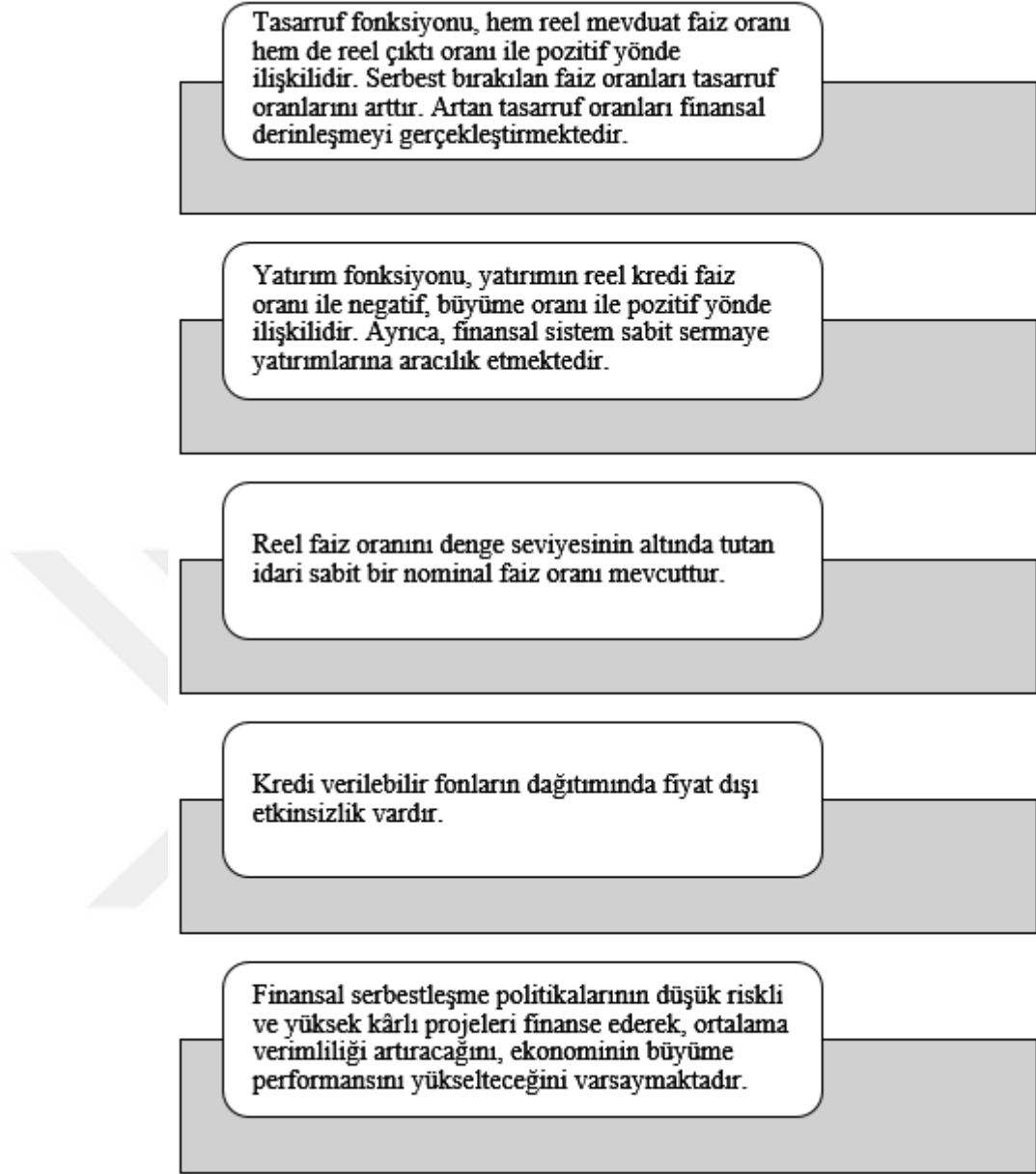
McKinnon-Shaw sistemi iki önermeye dayanmaktadır. İlk önerme; gelişmekte olan ya da az gelişmiş ülkelerde anapara birikiminin az olmasından dolayı meydana gelen finansal piyasaların geri kalmışlığı sebebiyle fiziki sermayeye yatırım yapılabilme sığıması kendi kendilerini finanse edebilme durumu ile kısıtlıdır (McKinnon, 1973:57). Diğer önermedeyse yatırım harcamalarının tüketim harcamalarından daha fazla ve sabit bir büyüklüğe sahip olmasıdır. McKinnon, tasarrufu bulunanların daha fazla getiriye sahip fiziki yatırımların yapılmasında yeterli ölçüde kaynağı elde edinceye kadar finansal varlıklara yatırımlar yönlendirilerek fon elde edebileceklerini savunur. Fiziki sermaye ile mevduatlar bütünleyen varlıklar olmasının sebebi ise mevduat şeklinde işletilen bu fonların sermaye birikimi açısından bir kaynak niteliğinde olmasındandır.

Gerçek mevduat faizinin ve gerçek çıktıdaki fazlalaşın artan bir fonksiyonu olduğu, yatırımların ise yurtiçi faiz oranlarının azalan bir fonksiyonu olduğu McKinnon-Shaw sisteminin ana varsayımıdır. Finansal baskının ilk kademesinde nominal faiz oranları hareketsizleştirilmektedir. Böylelikle faiz oranı denge seviyesinin altına düşmektedir. Faiz oranı en yüksek sınırını azaltılması tasarruflarda düşüşe yol açmaktadır. Bir diğer basamakta ise faiz oranları aşağıya indiğinde sermayenin marjinal etkinliğinin az olduğu, getirisi daha düşük olan yatırımlara kaynak geçişini sağlayabilmektedir. Yatırımların yükselen aktifliği üründe de yükseliş meydana getirmekte ve uzun devrede de tasarrufların yükselmesini sağlamaktadır. Yatırım yapmanın uygun ve elverişli olduğu fakat finansal sistemin üzerinde baskı olduğu esnalarda yatırımların daha aktif ve daha yüksel olmasına yardımcı olacak araç tasarruf ve faiz oranlarında gerçekleşen artışlardır (McKinnon, 1991:11-12). Bankacılık sektörünün kredi sağlama sınırının yükselebilenin kaynağı faiz oranlarında meydana gelen bir artışın mevduat yükselişlerini de tetiklemesidir. Faiz oranları artığında sermayenin marjinal

getirisinin az olduğu yatırımlar kısıtlanmakta, karlı işlem olarak yapılamamaktadır. Bu şartlar çerçevesinde tasarruflar yükselmekte ve yatırımların ortalama etkinliği ve iktisadi büyüme artışı gözlemlenmektedir. Finansal baskı altında bulunan ülkelerde her ne kadar yatırım imkanları fazla olsa da yeterli olmayan tasarruflar yüzünden kalkınma kısıtlanmaktadır (McKinnon, 1973:59-61).

Shaw (1973:13), finansal kısıtlamaların kaldırılması ve kalkınma dolayısıyla yatırım ve tasarruf yapma istekleri arttığını ve yatırımların ortalama aktifliğini yükselttiğini belirtmektedir. Finansal arabulucular işlem ve çeşitlenme maliyetlerinin azaltılması ile birlikte fon sağlamayı sıkıntısız kolay bir şekilde elde etmek ve riskleri düşürmek amacıyla hareket ederler. Bu sistem ile yatırımcılar yönünden bilgi maliyetleri düşürülerek yatırım da bulunanların gerçek maliyetlerini ve tasarrufta bulunanların gerçek kazançlarını düşürmektedir. Finansal aracılık yönteminin baskı altına alınması durumu faiz oranlarının piyasada olması gerekli denge seviyesinin aşağısında olduğunda gerçekleşir ve tasarruflarda optimum seviyenin aşağısında olur (Fry, 1988:21). Faiz en yüksek gelebileceği yerin konulmasının nedeni bankalar fazla getiriye sahip tasarımlardan risk primi alamadıkları içindir. Bu durumun uygulanması yatırımların ortalama getirisinin azalmasına ve iktisadi risk alma eğiliminin düşmesinde sebep olur (McKinnon, 1991:12).

Shaw modelinde mali dış kaynaklar ve derinleşme arasındaki ilişki oto-finansman aracılığıyla gerçekleşmektedir. Bu kapsamda ortak görüşler çerçevesinde 4 madde üzerinden toparlanmaktadır. Bunlar aşağıdaki şekilde yer almaktadır.

Şekil 12. Finansal Derinleşme ve Dış Mali Kaynaklar Arasındaki İlişki

Kaynak: Mollaahmetoğlu, 2016:34.

McKinnon-Shaw sistemi ile finansal derinleşmenin oluşması ve finansal piyasalarda baskının yok edilmesi elde edilerek ekonomik ilerleme daha çabuk gerçekleşecektir. McKinnon ve Shaw finansal yöntemin dünyayla iç içe geçmesini oluşturacak dış ticarete açılma ve sermaye devinimlerin üstündeki baskının da yok olması gerektiği kısacası dış finansal liberalleşmenin de gerçekleştirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Mevduat faizin en yüksek seviyesi ve kredi kararlaştırması,

seçmeli kredi denetlemeleri, yüksek mecburi karşılık oranları gibi bankacılık sektörüne uygulanan sınırlandırmaların finans yönteminin sorunsuz işleminin mümkün olmadığını ve ekonomik kalkınmanın da bu durumdan kötü etkileyeceğini dile getirmektedir (Ghali, 1999:310).

2.3.2. Yapısalıcı Modeller

Yapısalıcı okul, McKinnon Shaw siteminin esas tezi olan finansal baskının kötü tesirleri hususunda finansal mektep ile eş fikirleri kabul etmekle beraber politika tekliflerinde ayrışmaktadır. Yapısalıcı modeli benimseyenlere göre az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelere kurumsallaşmış (formel yapı) finansal yöntemin yanında kurumsallaşmamış (informel yapı) ve ara sıra formel yöntemden daha büyük olabilen bir finansal yapının var oluşu ifade edilmektedir. Finansal sitemlerde oluşan bu ikili yapıya gelişmekte olan ülkelerde finansal düalizm olarak tanımlanmaktadır. Finansal düalizmin meydana gelişindeki sebeplere dayanan iki tane fikir vardır (Ghate, 1992:835). Birinci fikir; informel yapının formel sistemin hatalarının sonucunda meydana gelişini belirtmektedir. Formel bölümde oluşan bu hata ise devletin finansal yöntem içinde olan kuruluşlara koyduğu sınırlandırmalar ve sistemde denetlemelerin olması yani finansal baskının var oluşudur. Formel piyasada yaşanan sınırlandırmalardan dolayı kredi bulmakta zorlanan bölge enformel bölüme geçmektedir. Bu fikrin savunucuları finansal liberalleşme yani kısıtlamaların kaldırılmasından dolayı enformel bölümde gerçekleştirilen çalışmaların düşeceği belirtilmektedir.

İnformel finans bölümünün var oluşu ile alakalı ikinci bakış açısı, informel bölümünün meydana gelmesinin sebebi formel sektörde meydana gelen sınırlandırmaların olmayışını, böyle oluşunun da toplumdaki sosyal ve iktisadi yapıdaki ayrımların neden olduğu belirtilmektedir. Bu fikri savunanlar denetim altındaki bir finansal düzene karşı bir tutum içinde olmaları ve finansal düzende sınırlandırmalar kaldırılrsa bile toplumsal yapının meydana getirdiği enformel sistemin varlığına devam edeceği düşünülmektedir.

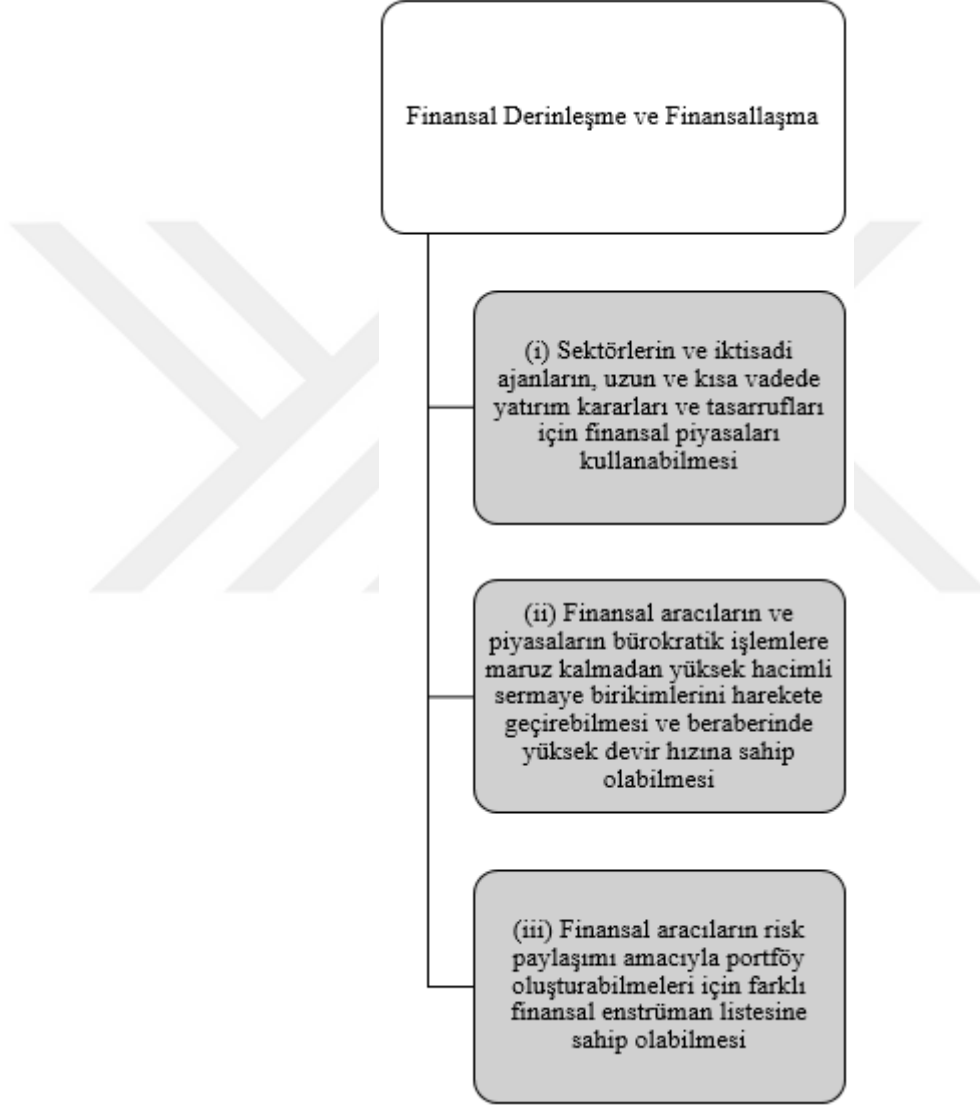
Yapısalıcı sistemlerinden önde gelenlerinden biri olan Taylor, McKinnon-Shaw siteminden ayrı olarak faiz oranların da bir yükselme meydana gelir ise

iktisadi sistemin küçüleceğini ortaya koymaktadır. Taylor'un modelinde, hane halkları servetlerini formel bankacılık yönteminde mevduat enformel bankacılık yönteminde ise verimli olmadıklarını tasarladıkları gayrimenkul ve altın şeklinde bulundurlar. Şirketler enformel piyasalarda bankacıdan veya direkt tasarrufu olanlardan kredi temin edebilirken formel bankacılık yönteminden de kredi sağlayabilirler. Bu durumdan ötürü banka mevduatları hem gayrimenkul ve altın gibi verimli olmayan yatırımlarla hem de enformel piyasalar ile yerine kullanılabilir. Enformel piyasalar Taylor'un tanımına göre gelişmekte olan ülkelerde sık olarak bulunmakta ve rekabetçi yapıya sahip olduğundan ekonominin genelinde görevi bulunmaktadır (Taylor, 1983: 92).

Bu modelde McKinnon-Shaw modelinde gösterildiğinin tersine mevduat kredilerinde meydana gelen bir artış yatırımlar ve kullanılabilir kredilerde yükselişe geçmemeye ihtimali vardır. Bu durumda mühim olan husus faizlerde oluşan yükselişlerinden dolayı yükselişin hangi kaynaktan ötürü gerçekleştiğidir. Eğer banka mevduatlarında gerçekleşen bu yükselişin kaynağı gayrimenkul ve altın gibi verimli olmayan yatırımlar neden oluyorsa yatırımların ve banka kredilerinin yükselme ihtimali bulunmaktadır. Faizlerdeki yükselişten dolayı kredi şeklinde değerlendirilen kaynaklar formel bankacılık yöntemine mevduat şeklinde iletiliyorsa iktisadi sistemin genelinde bir küçülme oluşacaktır. Bu küçülmenin nedeni ise yasal bankacılık yönteminde mevduatlara bedel ayrılması mecburi olduğundan sağlanabilecek kredi tutarında sınırlamalar oluşur (Taylor, 1983:100). Yapısalcı modeli savunanlar bankacılık bölümünde mecburi mevduat bedeli çalışmalarının fazla olmasının kaynak yitimine sebep olduğunu söylemektedirler. Yeni yapısalcı sistemlerde ise fonlar enformel ve formel bölüm arasında geçiş kolaydır ve yatırımcılar istedikleri her iki piyasadan da yararlanabileceklerdir. Farklı piyasalardan faydalanma durumu finansal derinleşmenin sağlanabilmesinde önemli olarak görülmektedir.

2.4. Finansal Derinleşme ve Finansallaşma

Finansal derinleşme finansal piyasaların ve finansal aktörlerin etkinliklerinin arttığı ve daha aktif bir şekilde rollerinin artması şeklinde ifade edilmektedir. Bu doğrultuda finansal derinleşme ve finansallaşma kavramlarının ilişkisinin açıklanmasında kullanılan kavramlar aşağıdaki şekilde özetlenmiştir.

Şekil 13. Finansal Derinleşme ve Finansallaşma

Kaynak: IMF, 2011.

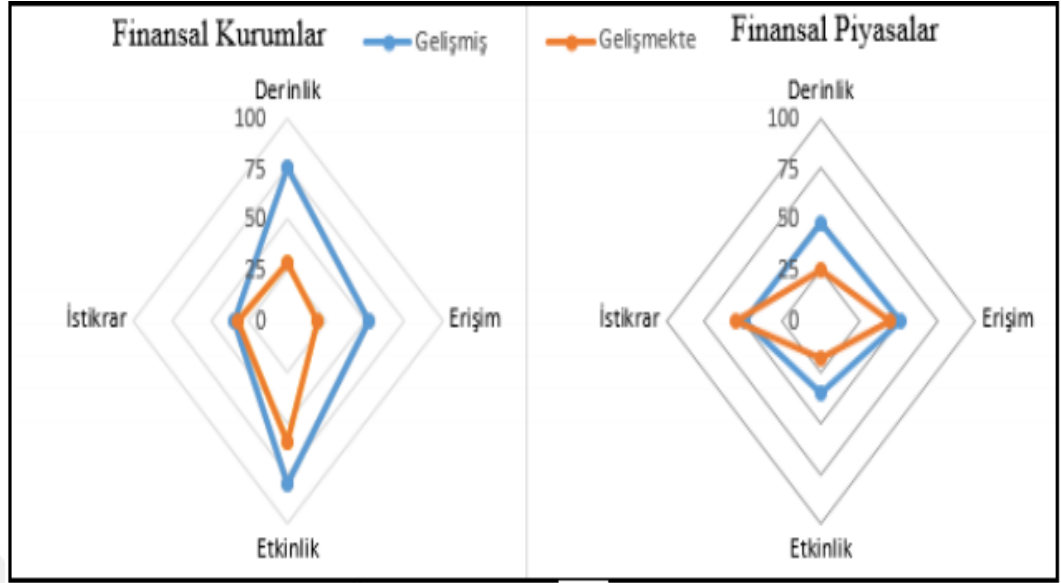
Chank ve Demirgüç-Kunt (2013) tarafından gelişmekte olan ve gelişmiş ülke gruplarında finansal derinleşmenin incelenmesine yönelik olarak karşılaştırmalar yapılmıştır. Finansal kurumların derinliğinin tespit edilmesine yönelik olarak Özel Sektör Yurtiçi Kredi hacminin GSMH'ye oranı alınırken; finansal piyasalar için Borsa Kapitalizasyon Oranının GSMH içindeki payı değişkeni kullanılmıştır. Yapılan incelemeler sonucunda yüksek gelirli gelişmekte olan ülkelerde finansal derinleşme daha yüksek olarak tespit edilmiştir. Aşağıdaki tabloda elde edilen veriler değerlendirilmiştir.

Tablo 3. Dünya'da ve Ülke Gruplarında Finansal Derinlik Ortalamaları

Finansal Derinlik	Finansal Kurumlar			Finansal Piyasalar				
	2008-2010	Ülke Sayısı	Ort.	Min.	Max.	Ülke Sayısı	Ort.	Min.
Tüm Ülkeler	173	56,3	3,2	361,7	103	71,2	48,6	74,7
Gelişmiş Ülkeler	48	113,3	3,3	361,7	43	111,1	10,9	532,5
Gelişmekte Olan Ülkeler	128	34,5	3,2	112,0	60	42,5	0,4	245,6
Yüksek Gelirli Ülkeler	48	113,3	3,3	361,7	43	111,1	10,9	532,5
Orta-Üst Gelirli Ülkeler	49	48,6	8,0	112,0	33	51,9	0,4	245,6
Orta-Alt Gelirli Ülkeler	49	30,8	3,2	96,8	21	33,6	1,3	136,5
Düşük Gelirli Ülkeler	27	15,4	3,3	44,7	6	22,3	1,8	38,1

Kaynak: Chank ve Demirgüç-Kunt, 2013.

Yürütülen araştırmada dünya' da ve ülke guruplarında finansal derinlik ortalamalarına yönelik olarak genel bir hesaplama gerçekleştirilmiştir. Hesaplamalar sonucunda gelişmiş ülkelerde finansal derinleşme oranı daha yüksek olarak tespit edilmiştir. Gelişmemiş ülkelerde ve gelişmekte olan ülkelerde ise finansal derinleşme oranı birbirine yakın seviyedeysen gelişmiş olan ülkelere göre fark oldukça fazladır. Bu durum ülkelerin gelişmişlik seviyelerinde finansal derinleşme oranını önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir. Finansal derinleşme ve finansallaşma ile beraber ülkelerde finansal sistem daha etkili bir şekilde yürütülmekte ve kriz ortamlarında daha dengeli bir cevap verilebilmesi söz konusu olabilmektedir. Bununla beraber az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde ise finansal derinleşmenin daha düşük seviyede olması kriz ortamından daha fazla etkilenmelerine neden olmaktadır.

Şekil 14. Finansal Gelişme Karşılaştırmaları 2008-2010

Kaynak: Mollaahmetoğlu, 2016:37.

Gelişmiş ülkelerde ve gelişmekte olan ülkelerde finansal kurumlar ve finansal piyasalara yönelik genel bir karşılaştırma yapılmıştır. Karşılaştırmalar değerlendirildiğinde gelişmiş olan ülkelerde bankacılık sistemini daha fazla gelişmesi nedeniyle kredi ve mevduat sistemine yönelik daha aktif bir yapılanma söz konusu olmaktadır. Yine kişi başına düşen milli gelir seviyesi yüksek olan ülkelerde bireylerin sigorta ve emeklilik gibi finansal araçlara daha fazla başvurmaları finansal derinleşmeyi etkileyen önemli faktörler arasında görülmektedir. Finansal kurumlar ve finansal piyasaların derinleşmesi de ülkenin gelir seviyesi ve bankacılık sektörünün gelişmişlik düzeyi önemli olarak görülmektedir. Özellikle bireylerin gelir seviyelerine bağlı olarak finansal sisteme katılım düzeyleri finansal derinleşmeyi etkileyen önemli bir kıstas olarak değerlendirilir.

2.5. Katılım Bankaları ve Finansal Derinleşme

Bankacılık sektörü finansal derinleşme üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bankacılık sektöründeki gelişmeler ve bireylerin bankacılık sektörü ile olan etkileşimleri finansal derinleşmeyi etkilemektedir. Bireylerin finansal sisteme daha fazla katılımını sağlayabilecek bankacılık araçlarının çeşitliliği yine finansal derinleşme ile doğrudan ilişkilidir. 2005 yılı itibarı ile çıkarılan yasal düzenleme kapsamında katılım bankalarının bankacılık sektöründeki faaliyetlerini daha aktif bir hale gelmesi ile beraber finansal derinleşme ye önemli bir katkı sağladıklarını söylemek mümkündür.

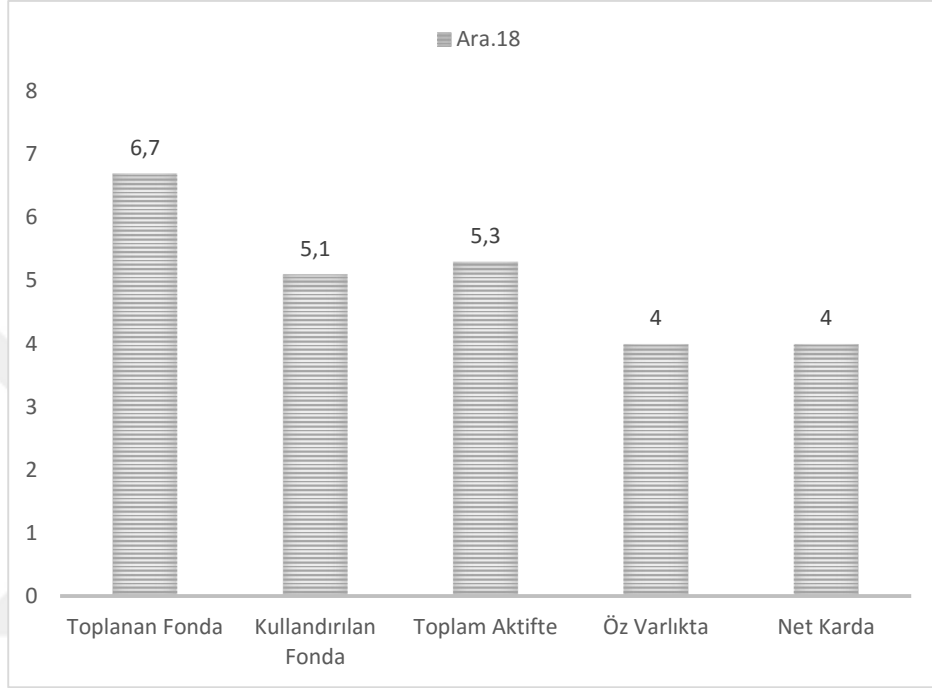
Finansal sektörün gelişmesinde ve derinleşmesinde katılım bankalarının rolü önemlidir. Türkiye’de 2005 yılında çıkarılan kanunla beraber katılım bankalarının finansal yaşamdaki etkinliği yasal bir zeminde düzenlenmiş ve daha aktif şekilde faaliyetlerini sürdürmeye başlamışlardır. Aşağıda tablolar halinde Türkiye’de katılım bankacılığının bankacılık sektöründeki payı değerlendirilmiştir.

Tablo 4. Katılım Bankaları Ve Bankacılık Sektörü Başlıca Finansal Büyüklükleri (Milyon TL) 2018 Aralık

FİNANSAL BAŞLIKLAR		KATILIM BANKALARI			BANKACILIK SEKTÖRÜ		
		Ara.18	Ara.17	2018/Aralık -2017 (değişim %)	Ara.18	Ara.17	2018/Aralık -2017 (değişim %)
TOPLANAN FONLAR	TP	60,626	57,494	5.4%	1,054,572	961,112	9.7%
	YP-DÖVİZ	67,790	43,180	57.0%	954,893	733,817	30.1%
	YP-MADEN	8,804	4,636	89.9%	41,701	24,220	72.2%
	TOPLAM	137,220	105,310	30.3%	2,051,166	1,719,149	19.3%
KULLANDIRILAN FONLAR		124,562	106,733	16.7%	2,465,582	2,145,479	14.9%
TAKİPTEKİ ALACAKLAR (BRÜT)		5,050	3,392	48.9%	96,611	63,990	51.0%
TOPLAM AKTİF		206,806	160,136	29.1%	3,867,135	3,257,819	18.7%
ÖZ VARLIK		16,780	13,645	23.0%	421,185	359,091	17.3%
NET KÂR		2,123	1,583	34.1%	53,522	48,648	10.0%
PERSONEL SAYISI		15,654	15,029	4.2%	207,716	208,280	-0.3%
ŞUBE SAYISI	YURTIÇİ	1,120	1,029	8.8%	11,493	11,508	-0.1%
	YURTDIŞI	2	3	-33.3%	72	77	-6.5%
	TOPLAM	1,122	1,032	8.7%	11,565	11,585	-0.2%

Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr/mukayeseli-tablolar>

Türkiye’de bankacılık sektöründe ve katılım bankacılığında 2018 Aralık ayı itibariyle önemli düzeyde artış kaydedilmiştir. Kullanılan fonlar ve net kar artmıştır. Bununla beraber katılım bankacılığındaki artış oranları toplam bankacılık sektöründeki artış oranlarına göre daha yüksektir. Aşağıdaki şekilde katılım bankacılığında sektörel payları yer almaktadır.

Şekil 15. Katılım Bankalarının Sektördeki Payı Aralık 2018

Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr/mukayeseli-tablolar>

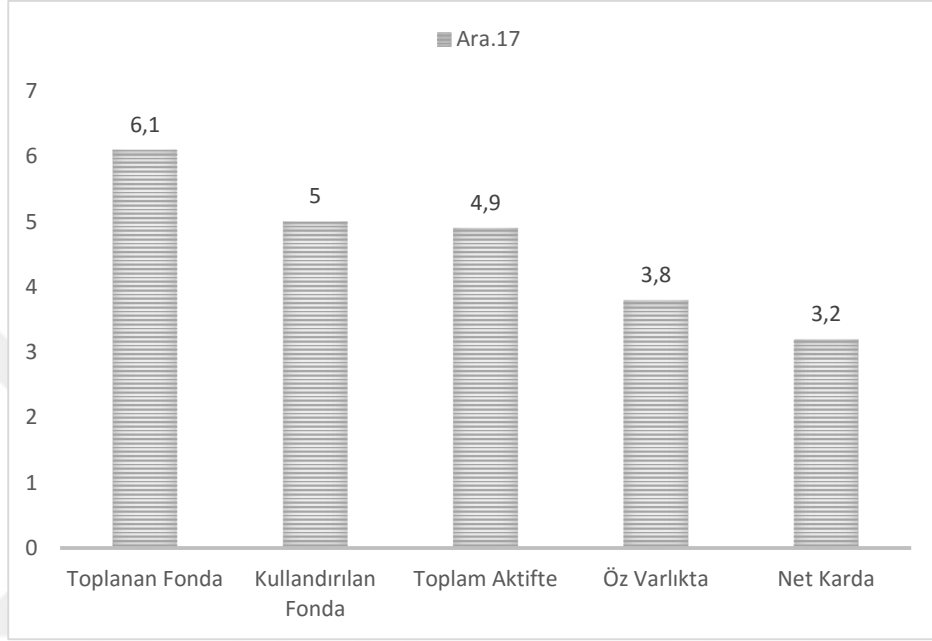
Katılım bankalarının 2018 yılı itibariyle sektör payları yukarıdaki şekilde incelenmiştir. Katılım bankalarının sektördeki payı incelendiğinde özellikle toplanan fonda önemli bir pay sahibi olduğu görülmektedir. Bankacılık sektörü tarafından toplanan toplam fon miktarının %6.7’si katılım bankaları tarafından toplanmaktadır.

Tablo 5. Katılım Bankaları Ve Bankacılık Sektörü Başlıca Finansal Büyüklükleri (Milyon TL) 2017 Aralık

FİNANSAL BAŞLIKLAR		KATILIM BANKALARI			BANKACILIK SEKTÖRÜ		
		Ara.17	Ara.16	2017/Aralık - 2016 (değişim %)	Ara.17	Ara.16	2017/Aralık - 2016 (değişim %)
TOPLANAN FONLAR	TP	57,494	48,313	19.0%	961,112	849,493	13.1%
	YP-DÖVİZ	43,180	29,984	44.0%	733,817	592,258	23.9%
	YP-MADEN	4,636	3,208	44.5%	24,220	17,518	38.3%
	TOPLAM	105,310	81,505	29.2%	1,719,149	1,459,269	17.8%
KULLANDIRILAN FONLAR		106,733	84,880	25.7%	2,145,479	1,773,745	21.0%
TASFİYE OLUNACAK ALACAKLAR (NET)		992	1,236	-19.7%	13,176	13,128	0.4%
TOPLAM AKTİF		160,136	132,874	20.5%	3,257,819	2,730,942	19.3%
ÖZ VARLIK		13,645	11,494	18.7%	359,091	300,172	19.6%
NET KÂR		1,583	1,106	43.1%	49,122	37,530	30.9%
PERSONEL SAYISI		15,029	14,465	3.9%	208,280	210,910	-1.2%
ŞUBE SAYISI	YURTIÇİ	1,029	956	7.6%	11,508	11,664	-1.3%
	YURTDIŞI	3	3	0.0%	77	83	-7.2%
	TOPLAM	1,032	959	7.6%	11,585	11,747	-1.4%

Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr/mukayeseli-tablolar>

Katılım bankalarının 2017 Aralık itibariyle finansal göstergeleri bankacılık sektörü ile karşılaştırmalı bir şekilde yukarıdaki tabloda incelenmiştir. Tablo değerlendirildiğinde katılım bankalarının bankacılık sektöründe önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Aşağıdaki grafikte katılım bankalarının bankacılık sektöründeki paylarına ilişkin genel göstergeler yer almaktadır.

Şekil 16. Katılım Bankalarının Sektördeki Payı Aralık 2017

Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr/mukayeseli-tablolar>

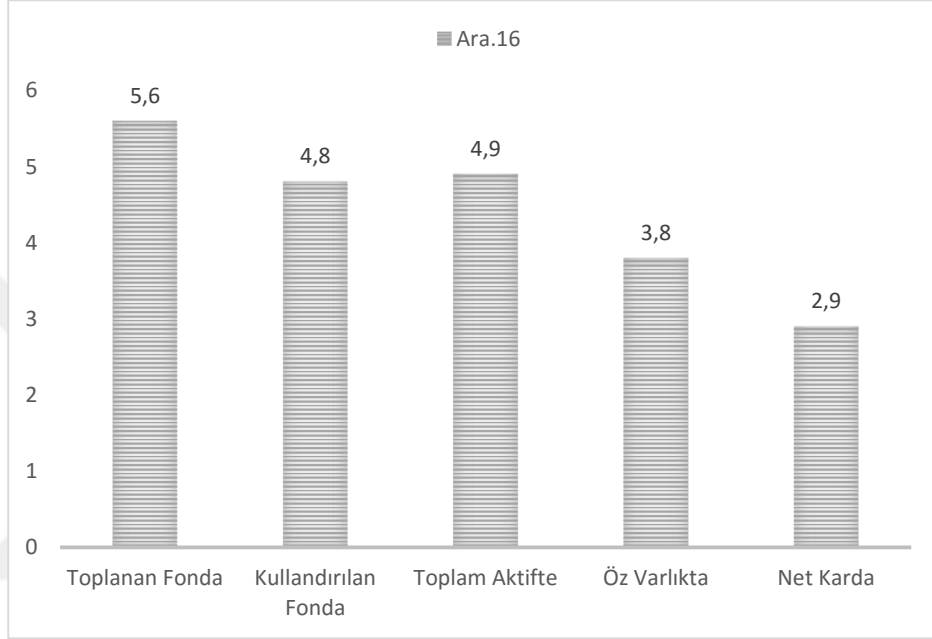
Aralık 2017 itibariyle bankacılık sektöründe toplam toplanan fon oranının %6.1'i katılım bankalarına aittir. Katılım paylarının sektördeki payı 2017 yılı itibariyle 2018 yılından daha düşüktür. Bu durum 2018 yılında katılım bankacılığının sektörel payının büyüdüğünü göstermektedir.

Tablo 6. Katılım Bankaları Ve Bankacılık Sektörü Başlıca Finansal Büyüklükleri (Milyon TL) 2016 Aralık

FİNANSAL BAŞLIKLAR		KATILIM BANKALARI			BANKACILIK SEKTÖRÜ		
		Ara.16	Ara.15	2016/Aralık - 2015 (değişim %)	Ara.16	Ara.15	2016/Aralık - 2015 (değişim %)
TOPLANAN FONLAR	TP	48,313	40,740	18.6%	849,493	719,120	18.1%
	YP-DÖVİZ	29,984	31,406	-4.5%	592,258	519,845	13.9%
	YP-MADEN	3,208	2,216	44.8%	17,518	11,051	58.5%
	TOPLAM	81,505	74,362	9.6%	1,459,269	1,250,016	16.7%
KULLANDIRILAN FONLAR		84,880	79,191	7.2%	1,773,745	1,513,969	17.2%
TASFİYE OLUNACAK ALACAKLAR (NET)		1,236	1,775	-30.4%	13,128	12,082	8.7%
TOPLAM AKTİF		132,874	120,252	10.5%	2,730,942	2,357,522	15.8%
ÖZ VARLIK		11,494	10,642	8.0%	300,172	262,271	14.5%
NET KÂR		1,106	409	170.4%	37,532	26,052	44.1%
PERSONEL SAYISI		14,465	16,554	-12.6%	210,910	217,504	-3.0%
ŞUBE SAYISI	YURTİÇİ	956	1,076	-11.2%	11,664	12,185	-4.3%
	YURTDIŞI	3	4	-25.0%	83	84	-1.2%
	TOPLAM	959	1,080	-11.2%	11,747	12,269	-4.3%

Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr/mukayeseli-tablolar>

2016 Aralık dönemi itibariyle katılım bankaları ve bankacılık sektörüne ilişkin başlıca finansal büyüklükler yukarıdaki tabloda yer almıştır. Katılım bankalarının ve toplam bankacılık sektörünün kar oranları incelendi katılım bankalarının 2016 yılı itibariyle 2015 yılına göre önemli düzeyde kar elde ettiği görülmektedir. Kar oranı bankacılık sektörü toplam kâr oranına göre oldukça yüksektir.

Şekil 17. Katılım Bankalarının Sektördeki Payı Aralık 2016

Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr/mukayeseli-tablolar>

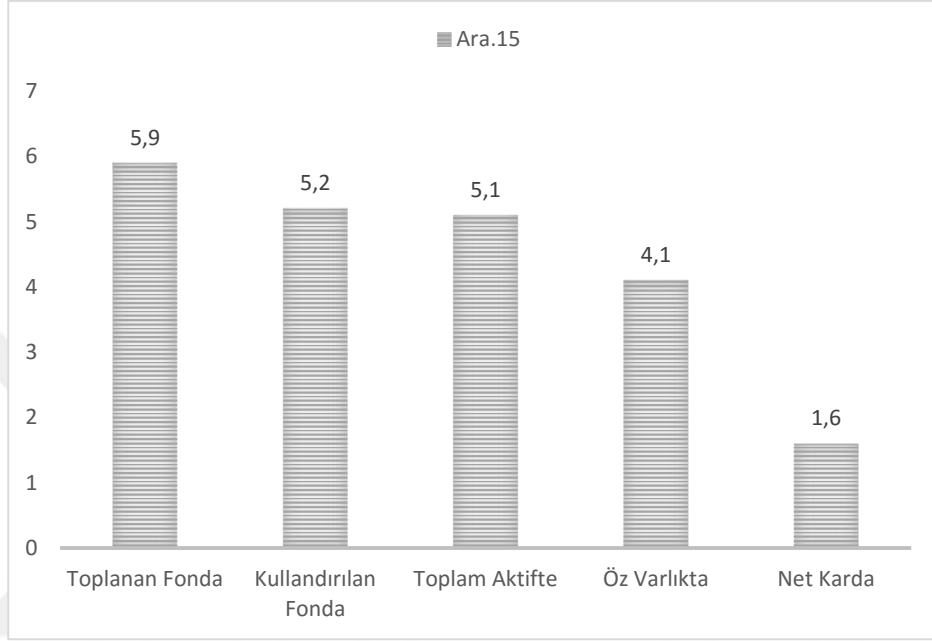
2016 Aralık dönemi için katılım bankalarının sektördeki payı incelendiğinde 2017 yılı itibariyle sektörel payının daha az olduğu görülmektedir. Bu durum 2017 yılı itibariyle katılım bankalarının sektördeki payının yükseldiğini göstermektedir.

Tablo 7. Katılım Bankaları Ve Bankacılık Sektörü Başlıca Finansal Büyüklükleri (Milyon TL) 2015 Aralık

FİNANSAL BAŞLIKLAR		KATILIM BANKALARI			BANKACILIK SEKTÖRÜ		
		Ara.15	Ara.14	2015/Aralık - 2014 (değişim %)	Ara.15	Ara.14	2015/Aralık - 2014 (değişim %)
TOPLANAN FONLAR	TP	40.740	38.979	4.5	719.120	664.527	8.2
	YP-DÖVİZ	31.406	23.004	36.5	519.845	375.798	38.3
	YP-MADEN	2.216	3.422	-35.2	11.051	16.303	-32.2
	TOPLAM	74.362	65.405	13.7	1.250.016	1.056.628	18.3
KULLANDIRILAN FONLAR		79.191	69.622	13.7	1.513.969	1.280.118	18.3
TASFİYE OLUNACAK ALACAKLAR (NET)				0.0			0.0
TOPLAM AKTİF		120.252	104.163	15.4	2.357.522	1.994.161	18.2
ÖZ VARLIK		10.642	9.610	10.7	262.271	231.945	13.1
NET KÂR		405	473	-14.4	20.062	18.659	39.7
PERSONEL SAYISI		16.554	16.249	1.9	217.504	216.880	0.3
ŞUBE SAYISI	YURTİÇİ	1.076	986	9.1	12.185	12.125	0.5
	YURTDIŞI	4	5	0.0	84	85	-1.2
	TOPLAM	1.080	990	9.1	12.264	12.210	0.5

Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr/mukayeseli-tablolar>

2015 Aralık itibariyle katılım bankaları ve toplam bankacılık sektörünün başlıca finansal büyüklüklerini ilişki göstergeler yer almaktadır. Veriler incelendiğinde 2015 yılı itibariyle bankacılık sektöründeki büyümenin düşük olduğu görülmektedir. Katılım bankaları 2014 yılına göre 2015 yılında zarar etmiştir.

Şekil 18. Katılım Bankalarının Sektördeki Payı Aralık 2015

Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr/mukayeseli-tablolar>

Katılım bankalarının 2015 yılı itibariyle sektörel payları değerlendirildiğinde 2016 yılına göre daha olumlu bir tablo söz konusudur. Bankacılık sektörü tarafından toplanan toplam fon miktarının %5.9'u katılım bankaları tarafından toplanmaktadır.

Genel olarak veriler değerlendirildiği de katılım bankalarının bankacılık sektöründe önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca yıllar itibariyle genel bir değerlendirme yapıldığında her yıl katılım bankalarının bankacılık sektörü içindeki payının koruduğu veya yükseldiği tespit edilmiştir. Katılım bankalarının faizsiz bankacılık uygulamaları sistemi doğrultusunda yeni araçları finansal sisteme sunmaları finansal derinleşme adına önemli olarak görülebilir. Özellikle bankacılık sektörü içinde katılım bankalarının payının sürekli olarak yükselmesi ve farklı

finansal araçların piyasadaki etiketleri daha fazla olması ile beraber finansal devletleşmeye önemli bir katkı sağladığını söylemek mümkün olacaktır.

Araştırmanın ilerleyen bölümünde ekonometrik analiz çerçevesinde katılım bankalarının finansal derinleşme üzerindeki etkilerine yönelik değerlendirme yapılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EKONOMETRİK ARAŞTIRMA

3.1. Metodoloji

Araştırmanın bu bölümünde veri seti ve kullanılan ekonometrik analizlerle ilgili temel teorik bilgiye yer verilmiştir.

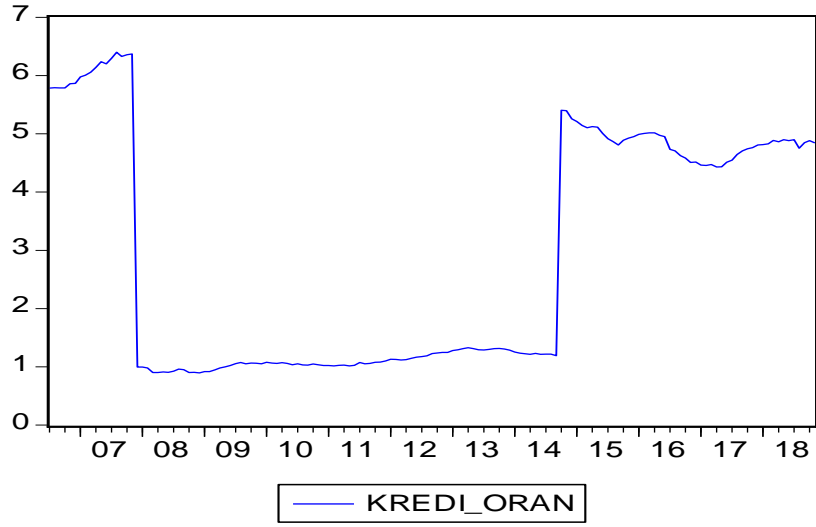
3.1.1. Veri Seti

Araştırmada kullanılan veri seti TCMB ve TÜİK veri tabanlarından elde edilmiştir. Kullanılan veriler şu şekildedir:

- Katılım bankalarının bankacılık sektörü içindeki kredi payı (Aylık-2006-07:2018-11) (Katılım bankalarının toplam kredileri / Toplam bankacılık sektörü kredileri) (Kredi_Oran)
- Katılım bankalarının bankacılık sektörü içindeki mevduat payı, (Aylık-2006-07:2018-11) (Katılım bankalarının toplam mevduatları / Toplam bankacılık sektörü mevduatları) (Mevduat_Oran)
- Sanayi üretim endeksi (Aylık- 2006-07:2018-11) (SÜE)
- Altın Ons fiyatları (Aylık- 2006-07:2018-11) (ALTIN)
- BIST 100 Kapanış Fiyatları (Aylık- 2006-07:2018-11) (BIST100)
- BIST 100 İşlem Hacmi (Aylık- 2006-07:2018-11) (BIST_HACİM)

Tüm verilerin logaritmik formları dikkate alınmıştır.

Aşağıda her değişkene ait grafikler aracılığıyla değerlendirme yapılmıştır.

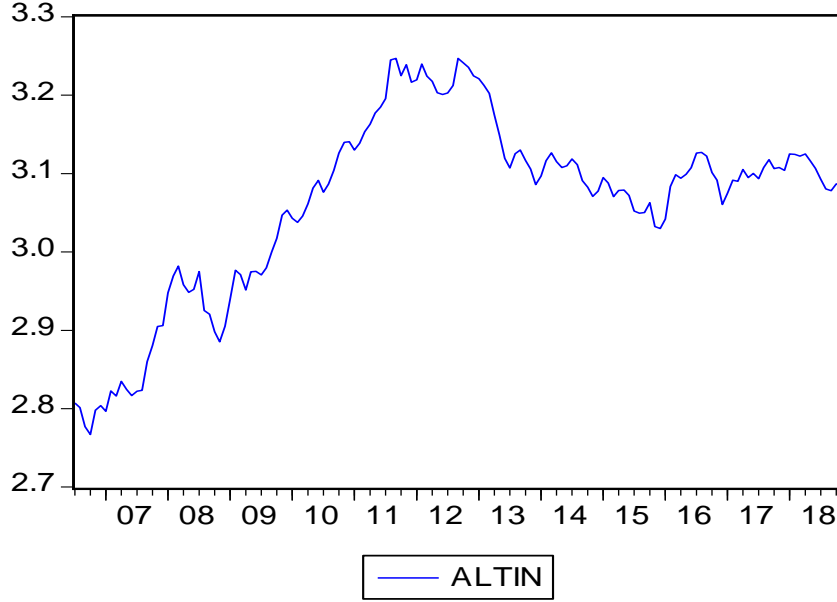
Şekil 19. Katılım Bankaları Bankacılık Sektörü Kredi Payı

Katılım bankalarının kredi oranları incelendiğinde özellikle 2014 yılı sonrasında bankacılık sektöründe katılım bankalarının toplam kredi oranının yükseldiği görülmektedir.

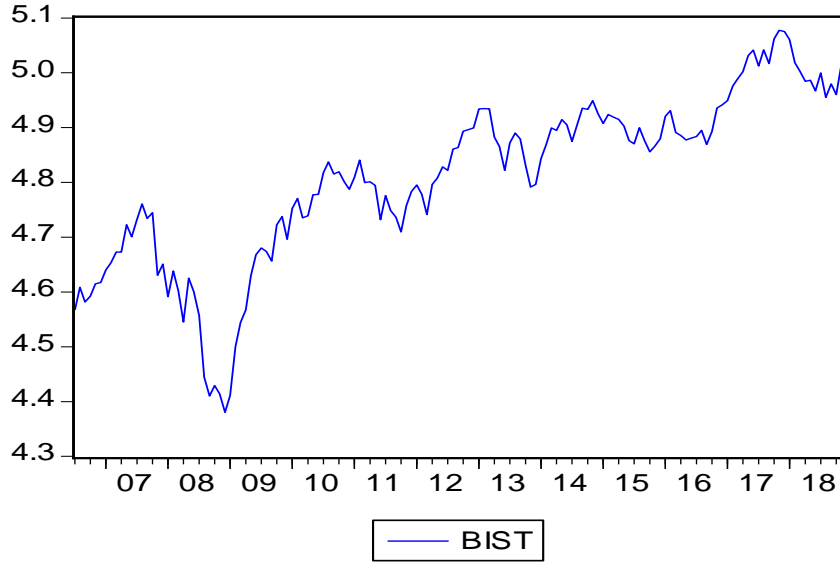
Şekil 20. Katılım Bankaları Bankacılık Sektörü Mevduat Payı

Katılım bankalarının bankacılık sektörü içinde mevduat payları değerlendirildiğinde, özellikle 2013 yılı itibariyle en yüksek seviyeye sahip olduğu görülmektedir. Bununla beraber özellikle son yıllarda mevduat payının belirli aralıklarda dalgalandığı görülmektedir.

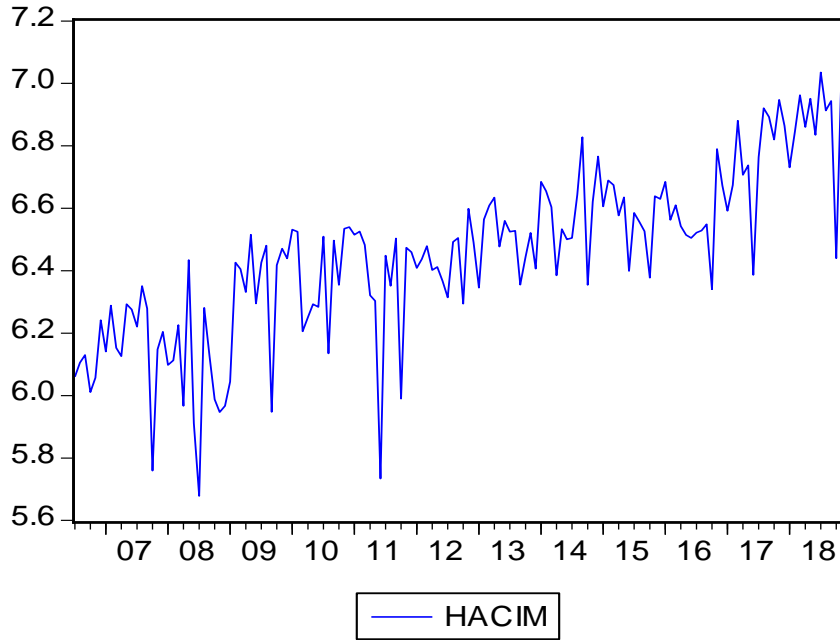
Şekil 21. Altın Ons Fiyatları

Altın Ons fiyatları değerlendirildiğinde, 2011-2012 yıllarında oldukça yüksek fiyat seviyeleri görülmüşken 2013-2018 yılları itibariyle belirli bir aralıkta dalgalandığı görülmektedir.

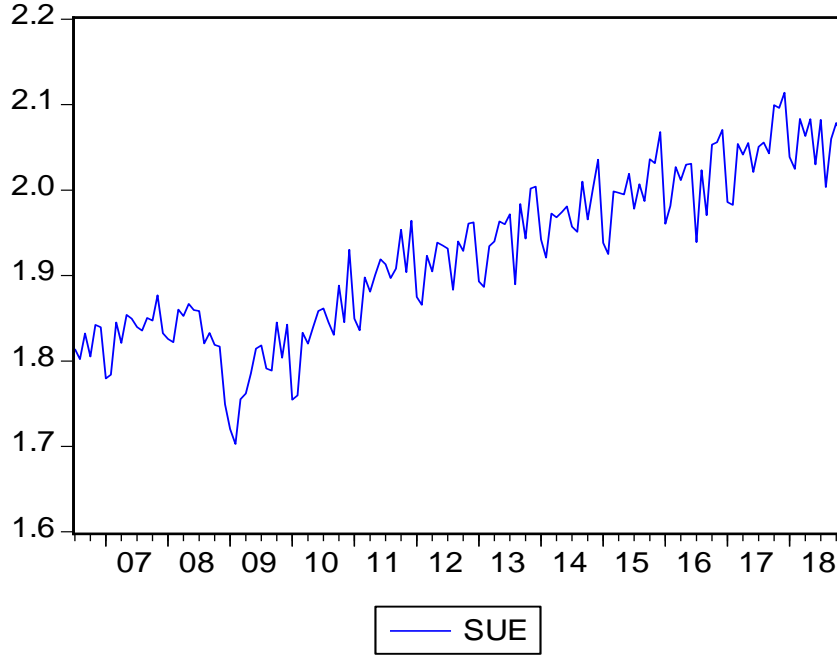
Şekil 22. BIST 100 Kapanış Fiyatları

BIST kapanış fiyatları incelendiğinde özellikle 2009 yılı sonrasında düzenli ve istikrarlı bir artış kaydedilmiştir. Bu durum BIST endeksinin gelişmesinde önemli olarak değerlendirilebilir.

Şekil 23. BIST 100 İşlem Hacmi

BIST 100 hacim incelendiğinde, yıllar itibariyle artan bir seyir izlediği görülmektedir. Bu durum finansal derinleşme için önemli göstergelerden biri olarak görülmektedir.

Şekil 24. Sanayi Üretim Endeksi

Türkiye’de sanayi üretim endeks verileri incelendiğinde her geçen yıl artış yaşandığı kaydedilmiştir. 2008 krizi sonrasında sanayi üretim endeksine yönelik olarak kademeli şekilde artışlar yaşanmıştır.

3.1.2. Yöntem

Araştırmanın bu bölümünde ekonometrik analiz kapsamında kullanılan analizlere ilişkin teorik bilgiye yer verilmiştir.

3.1.2.1. Birim Kök Testi

Çalışmada öncelikle değişkenlerin durağan olup olmadıkları araştırılacaktır. Değişkenlerin durağan yapıda olup olmadıklarının belirlenmesi, değişkenler arasındaki ilişkinin tespitinde hangi analizin daha güvenilir sonuçlar vereceğinin tespit edilmesini sağlamaktadır. Çalışmada değişkenlerin durağan yapıda olup olmadıkları birim kök testleriyle saptanacaktır.

Zaman serilerinde birim kökün varlığı serinin durağan olmayan bir yapıya sahip olmasına neden olmaktadır. Zaman serileri için ifade edilen durağanlık kavramı, zaman içinde varyansın ve ortalamanın sabit olması ve gecikmeli iki zaman periyodundaki değişkenlerin kovaryansının değişkenler arasındaki gecikmeye bağlı olup zamana bağlı olmamasıdır (Gujarati, 2004:712).

Bu çalışmada serilerin durağanlık tespitinde 3 testten yararlanılmıştır. Bunlar Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF TEST) birim kök testi, Phillips-Perron (PP) birim kök testi ve Kwiatkowski-Phillips-Schmidt-Shin (KPSS) birim kök testidir. (Gujarati, 2004:713-720).

ADF Testi;

$H_0: \delta = 0$ birim köke sahiptir

$H_1: \delta < 0$ birim köke sahip değildir

H_0 hipotezi reddedilirse serinin orijinal seviyesinde durağan olduğu, H_0 hipotezi reddedilemiyorsa serinin durağan olmadığı sonucuna ulaşılır. Orijinal seviyesinde durağan olmayan bir serinin durağanlığı sağlanıncaya kadar devresel farkları alınır.

PP Testi;

$H_0 : \delta = 0$ birim köke sahiptir

$H_1: \delta < 0$ birim köke sahip değildir

H_0 hipotezi durağan olmayan seriyi verirken alternatif hipotez serinin durağan olduğunu doğrular.

KPSS Testi;

H_0 : Seri (trend) durağandır

H_1 : Seri (trend) durağan değildir

KPSS testi ADF ve PP testinden farklı olarak hipotezler yer değiştirmişlerdir. Sıfır hipotezi serinin durağan olduğunu savunurken; alternatif hipotez serinin durağan olmadığını savunur.

3.1.2.2. Johansen Eşbütünleşme Testi

Zaman serileri durağan olmamalarına rağmen iki veya daha çok zaman serisinin doğrusal birleşimleri durağan olabilmektedir. Bu durum eşbütünleşmeyi ifade etmektedir. İki veya daha çok zaman serisinde eşbütünleşme olması bu seriler arasında uzun dönemli bir ilişkinin varlığını belirtmektedir (Gujarati, 2004:830).

İki veya daha çok değişken arasında ortak stokastik süreç ve belirleyici trend bulunmakta ise, bu durum serilerin uzun dönemde birlikte hareket ediyor olduğu anlamını taşımaktadır. Bu tür eşbütünleşik ilişkiler genellikle uzun dönem istikrarlı denge olarak tanımlanmaktadır.

3.1.2.3. Granger Nedensellik Testi

Granger (1986), iki zaman serisi arasındaki ilişkinin tespitinde nedensellik testini geliştirmiştir. Bu testin amacı değişkenler arasındaki ilişkinin varlığını belirlemek, eğer ilişki varsa ilişkinin yönünü ve neden sonuç ilişkilerini belirlemektir. Bu testin uygulanabilmesi için serilerin durağan olması gerekmektedir. Granger nedensellik testi aşağıdaki iki denklemin tahminiyle gerçekleştirilmektedir (Gujarati, 2004:620).

$$\Delta X_t = \sum_{j=1}^m \alpha_j \Delta X_{t-j} + \sum_{j=1}^q \beta_j \Delta Y_{t-j} + u_t \quad (2)$$

$$\Delta Y_t = \sum_{j=1}^r c_j \Delta Y_{t-j} + \sum_{j=1}^s d_j \Delta X_{t-j} + v_t \quad (3)$$

bu denklemlerde α_j , b_j , c_j , d_j gecikme katsayıları, m , q , r , s gecikme dönemleri u, v hata terimleri, Δ ise fark alma operatörüdür. Tüm b ve d katsayılarının istatistiksel olarak sıfıra eşit olup olmadıkları, F-testi yardımıyla bulunarak aşağıdaki hipotezler sınanır.

$H_0=b_1=b_2=b_3=\dots=b_q=0$ Bu hipotez kabul edilirse Y'den X'e nedensellik yoktur.

$H_0=d_1=d_2=d_3=\dots=d_s=0$ Bu hipotez kabul edilirse X'den Y'ye nedensellik yoktur.

3.1.3. Veri Analizi

Verilerin analiz edilmesinde E-Views 5.1 paket programı kullanılmıştır. Analiz sürecinde öncelikle birim kök testleri yapılmış ve sonrasında Johansen Eşbütünleşme testi ve Granger Nedensellik testi uygulanmıştır.

3.2. Analiz Sonuçları

Araştırmanın bu bölümünde analiz sonuçlarına yönelik olarak elde edilen bulgular değerlendirilmiştir.

3.2.1. Birim Kök Testi Sonuçları

Aşağıdaki tabloda birim kök test sonuçları yer almaktadır.

Tablo 8. Birim Kök Testi Sonuçları

	KREDİ_ORAN					
	ADF test		PP testi		KPSS testi	
	Düzey	1.fark	Düzey	1.fark	Düzey	1.fark
Sabitli	1,83(0)	12,07(0)	1,84(1)	12,07(1)	0,41(10)	
Sabitli ve trendli	2,90(0)	12,15(0)	2,52(1)	12,16(2)	0,26(10)	0,06(3)
MEVDUAT_ORAN						
Sabitli	3,11(0)		3,12(1)		0,63(9)	0,03(7)
Sabitli ve trendli	3,11(0)	12,72(0)	3,12(0)	12,81(7)	0,06(8)	
SÜE						
Sabitli	0,68(13)	2,90(12)	2,31(15)	17,87(20)	1,37(10)	0,10(22)
Sabitli ve trendli	3,45(13)		7,58(5)		0,13(8)	
ALTIN						
Sabitli	2,29(1)	9,47(0)	2,18(2)	9,41(6)	0,70(10)	0,41(0)
Sabitli ve trendli	1,59(1)	9,68(0)	1,36(4)	9,48(9)	0,31(10)	0,08(4)
BIST 100						
Sabitli	1,41(0)	12,14(0)	1,44(3)	12,15(3)	1,21(10)	0,03(3)
Sabitli ve trendli	2,67(0)	12,10(0)	3,00(5)	12,10(3)	0,06(9)	
BIST_HACİM						
Sabitli	1,80(3)	11,73(2)	5,68(8)		1,42(9)	0,07(15)
Sabitli ve trendli	10,63(0)		10,98(6)		0,05(7)	

* ADF ve PP testi; %5 anlamlılıkta kritik değer sabitsiz ve trendsiz model için 1,94, sabitli ve trendsiz model için 2,88, sabitli ve trendli model için 3,44'dür. KPSS testi; %5 anlamlılıkta kritik değer sabitli ve trendsiz model için 0,46, sabitli ve trendli model için 0,14'dür.

*Parantez içi değerler Schwarz ve Newey-West Bandwidth kriterlerine göre hesaplanan gecikme değerleridir.

Yukarıdaki tabloda birim kök testi sonuçları incelendiğinde, tüm değişkenlerin birinci fark düzeylerinde D(I) durağan hale geldikleri tespit edilmiştir.

3.2.2. Johansen Eşbütünleşme Testi Sonuçları

Öncelikle birim kök testi yapılmıştır. Her değişkenin 1.farkında durağan olması nedeniyle Johansen eşbütünleşme modeli kurgulanmıştır. Eşbütünleşme modeli katılım bankalarının kredi ve mevduat payına göre ayrılmıştır.

3.2.2.1. Katılım Bankalarının Kredi Oranlarına Göre Finansal Derinlik Analizi

Johansen Eşbütünleşme testine geçmeden önce gecikme sayısı belirlenmiştir.

Tablo 9. Gecikme Sayısı Tespiti

Lag	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	372.7536	NA	2.47e-10	-5.093801	-4.970058	-5.043519
1	1020.456	1232.433	5.05e-14	-13.58966	-12.72347*	-13.23769*
2	1064.171	79.53728	4.55e-14*	-13.69682*	-12.08817	-13.04316
3	1081.963	30.88952	5.90e-14	-13.44394	-11.09283	-12.48858
4	1118.251	59.97596*	5.94e-14	-13.44794	-10.35438	-12.19089
5	1142.942	38.75047	7.09e-14	-13.29086	-9.454851	-11.73212

Gecikme sayısı incelendiğinde SC ve HQ kriterlerine göre gecikme sayısı 1 olarak ele alınmıştır. Veri kaybetmemek adına gecikme sayısının 1 alınması uygun görülmüştür.

Tablo 10. Katılım bankalarının kredi oranlarına göre finansal derinlik analizi

Hypothesized No. of CE(s)	Eigenvalue	Trace Statistic	0.05 Critical Value	Prob.**
None *	0.375894	163.8542	95.75366	0.0000
At most 1 *	0.286061	94.55314	69.81889	0.0002
At most 2	0.164954	45.02032	47.85613	0.0901
At most 3	0.072509	18.52080	29.79707	0.5278
At most 4	0.037084	7.455766	15.49471	0.5253
At most 5	0.012847	1.900742	3.841466	0.1680

Eşbütünleşme test sonuçları incelendiğinde, değişkenler arasında uzun dönem ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Katılım bankalarındaki kredi oranları ile sanayi üretim endeksi, altın ons fiyatları, BIST 100 kapanış fiyatları ve BIST 100 işlem hacmi arasında uzun dönem ilişki tespit edilmiştir.

3.2.2.2. Katılım Bankalarının Mevduat Oranlarına Göre Finansal Derinlik Analizi

Johansen Eşbütünlük testine geçmeden önce gecikme sayısı belirlenmiştir.

Tablo 11. Gecikme Sayısı Tespiti

Lag	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	463.5361	NA	7.00e-11	-6.354668	-6.230926	-6.304386
1	1086.142	1184.681	2.03e-14*	-14.50198*	-13.63578*	-14.15000*
2	1117.313	56.71436	2.17e-14	-14.43491	-12.82626	-13.78124
3	1140.479	40.21738	2.62e-14	-14.25665	-11.90555	-13.30129
4	1176.596	59.69464	2.64e-14	-14.25828	-11.16473	-13.00124
5	1211.886	55.38468*	2.72e-14	-14.24841	-10.41240	-12.68968

Gecikme sayısı incelendiğinde FPE, AIC, SC ve HQ kriterlerine göre gecikme sayısı 1 olarak ele alınmıştır. Veri kaybetmemek adına gecikme sayısının 1 alınması uygun görülmüştür.

Tablo 12. Katılım Bankalarının Mevduat Oranlarına Göre Finansal Derinlik Analizi

Hypothesized No. of CE(s)	Eigenvalue	Trace Statistic	0.05 Critical Value	Prob.**
None *	0.371168	164.2140	95.75366	0.0000
At most 1 *	0.275947	96.02203	69.81889	0.0001
At most 2 *	0.160433	48.55713	47.85613	0.0429
At most 3	0.100513	22.85146	29.79707	0.2534
At most 4	0.034239	7.279619	15.49471	0.5453
At most 5	0.014575	2.158279	3.841466	0.1418

Eşbütünlük test sonuçları incelendiğinde, değişkenler arasında uzun dönem ilişki olduğu tespit edilmiştir. Katılım bankalarındaki mevduat oranları ile sanayi üretim endeksi, altın ons fiyatları, BIST 100 kapanış fiyatları ve BIST 100 işlem hacmi arasında uzun dönem ilişki tespit edilmiştir.

3.2.3. Granger Nedensellik Testi Sonuçları

Granger Nedensellik testi öncesinde tüm değişkenlerin durağan olabilmeleri için 1.farkları alınmıştır. D(I) düzeylerinde Granger Nedensellik test sonuçları aşağıda alt başlıklar halinde incelenmiştir.

3.2.3.1. Katılım Bankalarının Kredi Oranlarına Göre Finansal Derinlik Analizi

Katılım bankalarının kredi oranlarına göre toplam 12 gecikmede (12 ay) Granger Nedensellik test sonuçları aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 13. Katılım Bankalarının Kredi Oranlarına Göre Finansal Derinlik Analizi Birinci Gecikme

	F	p
D(Kredi_Oran) → D(BIST 100 Endeks)	0.04970	0.82389
D(Kredi_Oran) → D(BIST Hacim)	2.41980	0.12199
D(Kredi_Oran) → D(Altın)	1.07815	0.30084
D(Kredi_Oran) → D(SÜE)	1.26849	0.26191

Katılım bankalarının kredi oranlarına göre finansal derinlik analizi birinci gecikme (1 aylık gecikme) incelendiğinde, istatistiksel olarak anlamlı farklılığın olmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$).

Tablo 14. Katılım Bankalarının Kredi Oranlarına Göre Finansal Derinlik Analizi İkinci Gecikme

	F	p
D(Kredi_Oran) → D(BIST 100 Endeks)	1.71523	0.18363
D(Kredi_Oran) → D(BIST Hacim)	0.80338	0.44984
D(Kredi_Oran) → D(Altın)	2.36690	0.09746
D(Kredi_Oran) → D(SÜE)	0.68901	0.50374

Katılım bankalarının kredi oranlarına göre finansal derinlik analizi ikinci gecikme (2 aylık gecikme) incelendiğinde, istatistiksel olarak anlamlı farklılığın olmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$).

Tablo 15. Katılım Bankalarının Kredi Oranlarına Göre Finansal Derinlik Analizi Üçüncü Gecikme

	F	p
D(Kredi_Oran) → D(BIST 100 Endeks)	1.54254	0.20626
D(Kredi_Oran) → D(BIST Hacim)	0.44357	0.72223
D(Kredi_Oran) → D(Altın)	1.70750	0.16829
D(Kredi_Oran) → D(SÜE)	0.95330	0.41679

Katılım bankalarının kredi oranlarına göre finansal derinlik analizi üçüncü gecikme (3 aylık gecikme) incelendiğinde, istatistiksel olarak anlamlı farklılığın olmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$).

Tablo 16. Katılım Bankalarının Kredi Oranlarına Göre Finansal Derinlik Analizi Dördüncü Gecikme

	F	p
D(Kredi_Oran) → D(BIST 100 Endeks)	1.23090	0.30070
D(Kredi_Oran) → D(BIST Hacim)	0.20672	0.93432
D(Kredi_Oran) → D(Altın)	1.38149	0.24361
D(Kredi_Oran) → D(SÜE)	1.69422	0.15488

Katılım bankalarının kredi oranlarına göre finansal derinlik analizi dördüncü gecikme (4 aylık gecikme) incelendiğinde, istatistiksel olarak anlamlı farklılığın olmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$).

Tablo 17. Katılım Bankalarının Kredi Oranlarına Göre Finansal Derinlik Analizi Beşinci Gecikme

	F	p
D(Kredi_Oran) → D(BIST 100 Endeks)	1.68324	0.14289
D(Kredi_Oran) → D(BIST Hacim)	0.61052	0.69198
D(Kredi_Oran) → D(Altın)	1.29228	0.27099
D(Kredi_Oran) → D(SÜE)	1.43523	0.21568

Katılım bankalarının kredi oranlarına göre finansal derinlik analizi beşinci gecikme (5 aylık gecikme) incelendiğinde, istatistiksel olarak anlamlı farklılığın olmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$).

Tablo 18. Katılım Bankalarının Kredi Oranlarına Göre Finansal Derinlik Analizi Altıncı Gecikme

	F	p
D(Kredi_Oran) → D(BIST 100 Endeks)	1.96415	0.07536
D(Kredi_Oran) → D(BIST Hacim)	0.76396	0.59955
D(Kredi_Oran) → D(Altın)	1.19639	0.31228
D(Kredi_Oran) → D(SÜE)	1.04953	0.39651

Katılım bankalarının kredi oranlarına göre finansal derinlik analizi altıncı gecikme (6 aylık gecikme) incelendiğinde, istatistiksel olarak anlamlı farklılığın olmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$).

Tablo 19. Katılım Bankalarının Kredi Oranlarına Göre Finansal Derinlik Analizi Yedinci Gecikme

	F	p
D(Kredi_Oran) → D(BIST 100 Endeks)	1.68179	0.11912
D(Kredi_Oran) → D(BIST Hacim)	0.88445	0.52087
D(Kredi_Oran) → D(Altın)	1.10804	0.36210
D(Kredi_Oran) → D(SÜE)	0.95634	0.46609

Katılım bankalarının kredi oranlarına göre finansal derinlik analizi yedinci gecikme (7 aylık gecikme) incelendiğinde, istatistiksel olarak anlamlı farklılığın olmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$).

Tablo 20. Katılım Bankalarının Kredi Oranlarına Göre Finansal Derinlik Analizi Sekizinci Gecikme

	F	p
D(Kredi_Oran) → D(BIST 100 Endeks)	1.62094	0.12533
D(Kredi_Oran) → D(BIST Hacim)	1.24516	0.27861
D(Kredi_Oran) → D(Altın)	1.00271	0.43751
D(Kredi_Oran) → D(SÜE)	0.91599	0.50570

Katılım bankalarının kredi oranlarına göre finansal derinlik analizi sekizinci gecikme (8 aylık gecikme) incelendiğinde, istatistiksel olarak anlamlı farklılığın olmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$).

Tablo 21. Katılım Bankalarının Kredi Oranlarına Göre Finansal Derinlik Analizi Dokuzuncu Gecikme

	F	p
D(Kredi_Oran) → D(BIST 100 Endeks)	1.89760	0.05844
D(Kredi_Oran) → D(BIST Hacim)	1.46468	0.16865
D(Kredi_Oran) → D(Altın)	1.77042	0.08067
D(Kredi_Oran) → D(SÜE)	0.87446	0.55009

Katılım bankalarının kredi oranlarına göre finansal derinlik analizi dokuzuncu gecikme (9 aylık gecikme) incelendiğinde, istatistiksel olarak anlamlı farklılığın olmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$).

Tablo 22. Katılım Bankalarının Kredi Oranlarına Göre Finansal Derinlik Analizi Onuncu Gecikme

	F	p
D(Kredi_Oran) → D(BIST 100 Endeks)	1.63504	0.10485
D(Kredi_Oran) → D(BIST Hacim)	1.32259	0.22629
D(Kredi_Oran) → D(Altın)	1.72546	0.08274
D(Kredi_Oran) → D(SÜE)	0.80252	0.62653

Katılım bankalarının kredi oranlarına göre finansal derinlik analizi onuncu gecikme (10 aylık gecikme) incelendiğinde, istatistiksel olarak anlamlı farklılığın olmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$).

Tablo 23. Katılım Bankalarının Kredi Oranlarına Göre Finansal Derinlik Analizi Onbirinci Gecikme

	F	p
D(Kredi_Oran) → D(BIST 100 Endeks)	1.93651	0.04152
D(Kredi_Oran) → D(BIST Hacim)	1.19515	0.29817
D(Kredi_Oran) → D(Altın)	1.91658	0.04402
D(Kredi_Oran) → D(SÜE)	0.90772	0.53546

Katılım bankalarının kredi oranlarına göre finansal derinlik analizi onbirinci gecikme (11 aylık gecikme) incelendiğinde, kredi oranlarının BIST 100 Endeksi ve Altın Ons fiyatları üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$).

Tablo 24. Katılım Bankalarının Kredi Oranlarına Göre Finansal Derinlik Analizi Onikinci Gecikme

	F	p
D(Kredi_Oran) → D(BIST 100 Endeks)	1.80835	0.05497
D(Kredi_Oran) → D(BIST Hacim)	1.14868	0.32910
D(Kredi_Oran) → D(Altın)	1.73571	0.06833
D(Kredi_Oran) → D(SÜE)	1.02025	0.43545

Katılım bankalarının kredi oranlarına göre finansal derinlik analizi onikinci gecikme (12 aylık gecikme) incelendiğinde, istatistiksel olarak anlamlı farklılığın olmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$).

Tablo 25. Katılım Bankalarının Kredi Oranlarına Göre Finansal Derinlik Analizi Yirmi Dördüncü Gecikme

	F	p
D(Kredi_Oran) → D(BIST 100 Endeks)	0.77051	0.76027
D(Kredi_Oran) → D(BIST Hacim)	0.89403	0.60850
D(Kredi_Oran) → D(Altın)	1.86956	0.02117
D(Kredi_Oran) → D(SÜE)	1.40032	0.13634

Katılım bankalarının kredi oranlarına göre finansal derinlik analizi yirmi dördüncü gecikme (24 aylık gecikme) incelendiğinde, istatistiksel olarak anlamlı farklılığın olmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$).

3.2.3.2. Katılım Bankalarının Mevduat Oranlarına Göre Finansal Derinlik Analizi

Katılım bankalarının mevduat oranlarına göre toplam 12 gecikmede (12 ay) Granger Nedensellik test sonuçları aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 26. Katılım Bankalarının Mevduat Oranlarına Göre Finansal Derinlik Analizi Birinci Gecikme

	F	p
D(Mevduat_Oran) → D(BIST 100 Endeks)	0.41008	0.52294
D(Mevduat_Oran) → D(BIST Hacim)	6.78391	0.01016
D(Mevduat_Oran) → D(Altın)	0.42035	0.51779
D(Mevduat_Oran) → D(SÜE)	0.01775	0.89421

Katılım bankalarının mevduat oranlarına göre finansal derinlik analizi birinci gecikme (1 aylık gecikme) incelendiğinde, mevduat oranlarının BIST hacim üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir ($p < 0,05$).

Tablo 27. Katılım Bankalarının Mevduat Oranlarına Göre Finansal Derinlik Analizi İkinci Gecikme

	F	p
D(Mevduat_Oran) → D(BIST 100 Endeks)	0.20282	0.81666
D(Mevduat_Oran) → D(BIST Hacim)	1.76703	0.17458
D(Mevduat_Oran) → D(Altın)	0.21197	0.80924
D(Mevduat_Oran) → D(SÜE)	0.49120	0.61293

Katılım bankalarının kredi mevduat göre finansal derinlik analizi ikinci gecikme (2 aylık gecikme) incelendiğinde, istatistiksel olarak anlamlı farklılığın olmadığı tespit edilmiştir ($p > 0,05$).

Tablo 28. Katılım Bankalarının Mevduat Oranlarına Göre Finansal Derinlik Analizi Üçüncü Gecikme

	F	p
D(Mevduat_Oran) → D(BIST 100 Endeks)	0.38141	0.76656
D(Mevduat_Oran) → D(BIST Hacim)	0.67238	0.57037
D(Mevduat_Oran) → D(Altın)	0.53436	0.65948
D(Mevduat_Oran) → D(SÜE)	0.35564	0.78513

Katılım bankalarının kredi mevduat göre finansal derinlik analizi üçüncü gecikme (3 aylık gecikme) incelendiğinde, istatistiksel olarak anlamlı farklılığın olmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$).

Tablo 29. Katılım Bankalarının Mevduat Oranlarına Göre Finansal Derinlik Analizi Dördüncü Gecikme

	F	p
D(Mevduat_Oran) → D(BIST 100 Endeks)	0.29864	0.87842
D(Mevduat_Oran) → D(BIST Hacim)	0.65077	0.62729
D(Mevduat_Oran) → D(Altın)	0.99722	0.41141
D(Mevduat_Oran) → D(SÜE)	0.22698	0.92290

Katılım bankalarının kredi mevduat göre finansal derinlik analizi dördüncü gecikme (4 aylık gecikme) incelendiğinde, istatistiksel olarak anlamlı farklılığın olmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$).

Tablo 30. Katılım Bankalarının Mevduat Oranlarına Göre Finansal Derinlik Analizi Beşinci Gecikme

	F	p
D(Mevduat_Oran) → D(BIST 100 Endeks)	1.49490	0.19566
D(Mevduat_Oran) → D(BIST Hacim)	0.49729	0.77783
D(Mevduat_Oran) → D(Altın)	0.74648	0.59006
D(Mevduat_Oran) → D(SÜE)	0.41147	0.84015

Katılım bankalarının kredi mevduat göre finansal derinlik analizi beşinci gecikme (5 aylık gecikme) incelendiğinde, istatistiksel olarak anlamlı farklılığın olmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$).

Tablo 31. Katılım Bankalarının Mevduat Oranlarına Göre Finansal Derinlik Analizi Altıncı Gecikme

	F	p
D(Mevduat_Oran) → D(BIST 100 Endeks)	1.38313	0.22611
D(Mevduat_Oran) → D(BIST Hacim)	0.36244	0.90146
D(Mevduat_Oran) → D(Altın)	0.93517	0.47219
D(Mevduat_Oran) → D(SÜE)	0.56731	0.75572

Katılım bankalarının kredi mevduat göre finansal derinlik analizi altıncı gecikme (6 aylık gecikme) incelendiğinde, istatistiksel olarak anlamlı farklılığın olmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$).

Tablo 32. Katılım Bankalarının Mevduat Oranlarına Göre Finansal Derinlik Analizi Yedinci Gecikme

	F	p
D(Mevduat_Oran) → D(BIST 100 Endeks)	1.54697	0.15735
D(Mevduat_Oran) → D(BIST Hacim)	0.35302	0.92746
D(Mevduat_Oran) → D(Altın)	0.86612	0.53531
D(Mevduat_Oran) → D(SÜE)	0.52844	0.81169

Katılım bankalarının kredi mevduat göre finansal derinlik analizi yedinci gecikme (7 aylık gecikme) incelendiğinde, istatistiksel olarak anlamlı farklılığın olmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$).

Tablo 33. Katılım Bankalarının Mevduat Oranlarına Göre Finansal Derinlik Analizi Sekizinci Gecikme

	F	p
D(Mevduat_Oran) → D(BIST 100 Endeks)	1.30778	0.24566
D(Mevduat_Oran) → D(BIST Hacim)	0.57901	0.79357
D(Mevduat_Oran) → D(Altın)	0.92933	0.49488
D(Mevduat_Oran) → D(SÜE)	0.43691	0.89688

Katılım bankalarının kredi mevduat göre finansal derinlik analizi sekizinci gecikme (8 aylık gecikme) incelendiğinde, istatistiksel olarak anlamlı farklılığın olmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$).

Tablo 34. Katılım Bankalarının Mevduat Oranlarına Göre Finansal Derinlik Analizi Dokuzuncu Gecikme

	F	p
D(Mevduat_Oran) → D(BIST 100 Endeks)	1.33917	0.22384
D(Mevduat_Oran) → D(BIST Hacim)	0.47749	0.88737
D(Mevduat_Oran) → D(Altın)	1.01612	0.43106
D(Mevduat_Oran) → D(SÜE)	0.37439	0.94536

Katılım bankalarının kredi mevduat göre finansal derinlik analizi dokuzuncu gecikme (9 aylık gecikme) incelendiğinde, istatistiksel olarak anlamlı farklılığın olmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$).

Tablo 35. Katılım Bankalarının Mevduat Oranlarına Göre Finansal Derinlik Analizi Onuncu Gecikme

	F	p
D(Mevduat_Oran) → D(BIST 100 Endeks)	1.20277	0.29623
D(Mevduat_Oran) → D(BIST Hacim)	0.47318	0.90445
D(Mevduat_Oran) → D(Altın)	1.01694	0.43346
D(Mevduat_Oran) → D(SÜE)	0.33010	0.97149

Katılım bankalarının kredi mevduat göre finansal derinlik analizi onuncu gecikme (10 aylık gecikme) incelendiğinde, istatistiksel olarak anlamlı farklılığın olmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$).

Tablo 36. Katılım Bankalarının Mevduat Oranlarına Göre Finansal Derinlik Analizi Onbirinci Gecikme

	F	p
D(Mevduat_Oran) → D(BIST 100 Endeks)	1.32718	0.21833
D(Mevduat_Oran) → D(BIST Hacim)	0.50094	0.89926
D(Mevduat_Oran) → D(Altın)	1.41292	0.17631
D(Mevduat_Oran) → D(SÜE)	0.51667	0.88879

Katılım bankalarının kredi mevduat göre finansal derinlik analizi onbirinci gecikme (11 aylık gecikme) incelendiğinde, istatistiksel olarak anlamlı farklılığın olmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$).

Tablo 37. Katılım Bankalarının Mevduat Oranlarına Göre Finansal Derinlik Analizi Onikinci Gecikme

	F	p
D(Mevduat_Oran) → D(BIST 100 Endeks)	1.20441	0.28885
D(Mevduat_Oran) → D(BIST Hacim)	0.46944	0.92870
D(Mevduat_Oran) → D(Altın)	1.26675	0.24820
D(Mevduat_Oran) → D(SÜE)	1.51179	0.13014

Katılım bankalarının kredi mevduat göre finansal derinlik analizi onikinci gecikme (12 aylık gecikme) incelendiğinde, istatistiksel olarak anlamlı farklılığın olmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$).

Tablo 38. Katılım Bankalarının Kredi Mevduat Göre Finansal Derinlik Analizi Yirmi Dördüncü Gecikme

	F	p
D(Kredi_Oran) → D(BIST 100 Endeks)	1.03073	0.44089
D(Kredi_Oran) → D(BIST Hacim)	0.95421	0.53290
D(Kredi_Oran) → D(Altın)	1.13286	0.33137
D(Kredi_Oran) → D(SÜE)	0.95942	0.52644

Katılım bankalarının kredi mevduat göre finansal derinlik analizi yirmi dördüncü gecikme (24 aylık gecikme) incelendiğinde, istatistiksel olarak anlamlı farklılığın olmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$).

Test sonuçları incelendiğinde sadece 1 gecikmede (1 ay) katılım bankaları mevduat oranlarının BIST hacim değişkeni üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir. Bununla beraber 12 gecikme (12 ay) süresince katılım bankalarının kredi oranlarının, sanayi üretim endeksi, altın ons fiyatları ve BIST 100 kapanış fiyatları üzerinde etkili olmadığı tespit edilmiştir.

SONUÇ

Gelişmekte olan piyasalarda, finansal sistemin işlevselliği önemlidir. Finansal sistem, ekonomik birimlerin tuttuğu atıl fonların reel sektöre aktarılmasında aracılık üstlenmektedir. Finansal derinlik kavramı ekonomide finansal yenilik sürecinde tasarrufları yatırıma dönüştüren kanalların yaygınlaşmasını ifade etmektedir. Finansal derinleşme ile kişi başına düşen finansal hizmet ve kuruluşların artması ve bu sayede finansal sistem içinde daha fazla kişinin yer alması sağlanmakta ve daha yüksek hacimli işlemler mümkün olabilmektedir. Finansal derinleşmenin sağlanması aynı zamanda reel sektöre fon aktarılmasını da olumlu yönde etkilemektedir.

Bu araştırmada katılım bankalarının finansal derinleşme üzerinde etkileri incelenmeye çalışılmıştır. Araştırma sonuçları şu şekilde özetlenmektedir:

- Katılım bankalarındaki kredi oranları sanayi üretim endeksi, altın ons fiyatları, BIST 100 kapanış fiyatları ve BIST 100 işlem hacmi arasında uzun dönem ilişki tespit edilmiştir.
- Katılım bankalarındaki mevduat oranları ile sanayi üretim endeksi, altın ons fiyatları, BIST 100 kapanış fiyatları ve BIST 100 işlem hacmi arasında uzun dönem ilişki tespit edilmiştir.
- 12 gecikme (12 ay) süresince katılım bankalarının kredi oranlarının sanayi üretim endeksi, altın ons fiyatları, BIST 100 kapanış fiyatları ve BIST 100 işlem hacmi üzerinde etkili olmadığı tespit edilmiştir.
- Sadece 1 gecikmede (1 ay) katılım bankaları mevduat oranlarının BIST hacim değişkeni üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir. Bununla beraber 12 gecikme (12 ay) süresince katılım bankalarının kredi oranlarının sanayi üretim endeksi, altın ons fiyatları ve BIST 100 kapanış fiyatları üzerinde etkili olmadığı tespit edilmiştir.

Katılım bankalarındaki temel faaliyetlerin (kredi ve mevduat işlemleri) uzun dönemde finansal derinlik üzerinde etkili olduğu ancak kısa dönemde finansal derinlik üzerinde etkili olmadığı tespit edilmiştir. Bu durum Türkiye’de katılım bankacılığı faaliyetlerinin finans ve reel sektör üzerindeki etkilerinin önemli olduğunu

göstermektedir. Türkiye’de katılım bankacılığının finansal sistemdeki payının halen daha beklenen seviyede olmaması, faizsiz sistemin altyapı eksiklikleri ve konvansiyonel bankaların yüksek rekabet gücü çalışmanın sonuçlarını doğrular niteliktedir.

KAYNAKÇA

Aras, O. ve Öztürk, M. (2011). “Reel Ekonomiye Katkıları Bakımından Katılım Bankalarının Kullandığı Fonların Analizi”, *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, Cilt.3, No.2, 2011, s.164-171.

Aslan, Özgür ve Levent Korap (2006), “Türkiye’de Finansal Gelişme Ekonomik Büyüme İlişkisi”, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 17, ss. 1-20.

Ata, H. A. ve Buğan, M.F. (2015). “Comparison of the Performances Islamic and Conventional Market Indices and Their Casual Relationship”, *International Journal of Business Management and Economic Research(IJBMER)*, Vol 6(6): 455-462

Baçoğlu, Ufuk ve Ali Ceylan (2001), *Finans Teori Kurum ve Araçlar*, Ezgi Kitapevi Yayınları, Bursa.

BDDK, (2006), Finansal Sektör Değerlendirmesi, *Finansal Piyasalar Raporu*, BDDK Yayınları, Ankara.

Cihak, M. and Demirgüç-Kunt, A. (2013). “Financial Development in 205 Economies, 1960 to 2010” *National Bureau of Economic Research*, No. 18946.

Coşan, Ş. (2016) “Kurumsal ve Ticari Bankacılık Açısından Katılım Bankalarının Etkinliğinin Ölçülmesi: Türkiye Örneği”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Celal Bayar Üniversitesi SBE, 2016.

Çakar, R. (2018). Dünyadaki İslami Bankacılığın Gelişimi İle İslam İşbirliği Teşkilatına Üye Ülkelerin Makroekonomik Göstergeleri; Granger Nedensellik Analizi. *Electronic Turkish Studies*, 13(15).

Denizer, Cevdet, Oya Celasun ve Dong He (1999), “Capital Flows, Macroeconomic Management, And The Financial System: Turkey, 1989-1997”, *The World Bank Policy Research Working Paper Series*, No 2141.

Erim, Neşe ve Armağan Türk (2005), “Finansal Gelişme ve İktisadi Büyüme”, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 10, ss. 21–45.

Fry, Maxwel (1988), *Money, Interest and Banking in Economic Development*, *Baltimore and London: The John Hopkins University Press*,

Fry, Maxwel (1989), “Financial Development: Theories And Recent Experience”, *Oxford Review of Economic Policy*, Vol. 5, No. 4, pp. 13–28. Ghali, 1999

Ghate, Prabhu B. (1992), “Interaction Between the Formal and Informal Financial Sectors: The Asian Experience”, *World Development*, Vol. 20, No. 6, pp. 859– 872.

Goldsmith, Raymond W. (1987), *Premodern Financial System*, Cambridge University Press.

Gönen, İ. (2017). *Katılım Bankalarının Finans Sektörü İçindeki Yeri Ve Katılım Bankalarına Yönelik Müşteri Algısı Üzerine Bir Araştırma*. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Gujarati, D. N.(2004). *Basic Econometrics*, The McGraw-Hill, New York, 2004.

Güney, G. (2018). Türkiye’de Devlet Eliyle Katılım Bankacılığı Dönemi: Bir Etkinlik Analizi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(3), 1539-1546.

Halaçoğlu, B. (2014). “Hukuki Açıdan Katılım Bankacılığı Türkiye Uygulaması: Süreçler ve Öneriler”, *Uluslararası Tarihi, Teoriği ve Pratiği ile İslam İktisadı ve Finansı: Türkiye Örneği Konferansı*. İstanbul: Raffles Hotel

Kalaycı, İ. (2013). Katılım Bankacılığı: Mali Kesimde Nasıl Bir Seçenek?. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 2013, 9.19: 51-74.

Kar, Muhsin ve Ağır H. (2005), “Finansal Derinleşme Göstergeleri Üzerine Bir Değerlendirme”, *Finans-Politik ve Ekonomik Yorumlar Dergisi*, Cilt 42, Sayı 496, ss. 10–24.

Karaahmetoğlu, M. ve G6ncüoğlu, M. (2014). “*Islamic Finance and Turkish Capital Markets*”, Middle East Technical University, Faculty of Economics and Administrative Sciences.

Kartal, M. T. (2018). Türkiye’de Faizsiz Bankacılık Alanında Yayınlanmış Tezlerin Analizi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Kongresi, İstanbul*.

Kaytancı, A. Ergeç, E. H., & Toprak, M. (2013). *Katılım bankası müşterilerinde bankacılık ürün ve hizmetlerine yönelik memnuniyet: Türkiye örneği*. In International Conference on Eurasian Economies (pp. 801-811).

Khan, Aubhik (2000), “The Finance Growth Nexus”, *Federal Reserve Bank Of Philadelphia Business Review*, January/February, 3–14.

Lucas, Robert E (1988), “On The Mechanics Of Economic Growth”, *Journal of Monetary Economics*, Vol. 22, No. 1, pp. 3–42.

McKinnon, Ronald (1973), *Money and Capital in Economic Development*, *The Brookings Institution*, Washington D.C.

McKinnon, Ronald (1991), *The Order of Economic Liberalization: Financial Control in the Transition to a Market Economy*, Johns Hopkins University Press, Baltimore.

Miskhin, Frederick S. (2004), *The Economics of Money, Banking and Financial Markets*, Seventh Edition, Pearson Adison -Wesley.

Mollaahmetoğlu, E. (2016). Finansal Derinleşme: Türkiye’nin Finansal Derinliği ve Panel Veri Analizi. *Ekonometri ve İstatistik e-Dergisi*, (25), 32-54.

Oskay, Suna (2000), “Finansal Piyasalarda Yeni Yasal Düzenlemeler İhtiyacı ve Türk Finans Sistemi”, *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Öneri Dergisi*, Cilt 75, No 10, ss. 9–18.

Özdemir, M. (2015). Kitap Tanıtımı: *Katılım Bankacılığı Felsefesi, Teorisi ve Türkiye Uygulaması Hüseyin Tunç*. *International Journal of Islamic Economics and Finance Studies*, 1(1).

Shaw, Edward (1973), *Financial Deepening in Economic Development*, *Oxford University Press*, London.

Sümer, G. ve Onan, F. (2016). “Dünyada Faizsiz Bankacılığın Doğuşu, Türkiye’deki Katılım Bankacılığının Gelişme Süreci ve Konvansiyonel Bankacılıktan Farkları”, *Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi*. 2016, ss.298-308.

Şahin, E. (2007). “Türkiye’de Düünden Bugüne Katılım Bankaları”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi SBE.

Taylor, Lance (1983), “*Structuralist Macroeconomics: Applicable Models for The Third World*”, Basic Books, New York.

Tetik, N., & Dündar, M. S. *Geleneksel Bankacılık Sistemine Alternatif Olarak Faizsiz Bankacılık Sistemi*. *Reforma*, 1(61), 39-47.

ÖZGEÇMİŞ

Çağlar AVDAN, 3 Eylül 1983’de Balıkesir’de doğdu. İlk öğretimini Balıkesir Atatürk İlk Öğretim Okulunda 1994 yılında tamamladı. Orta okulu 1997’de Balıkesir Orta Okulunda tamamladıktan sonra, Lise öğrenimini 2000 yılında Balıkesir Muharrem Hasbi Koray Lisesinde tamamlayarak aynı yıl Dumlupınar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümüne kaydoldu. Dumlupınar üniversitesinden ayrılarak münferit bir üniversite olan Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesinde Mezun olarak, yine aynı üniversitede İktisat yüksek lisans eğitimine başlamıştır.